

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**« ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ МНЕМОТЕХНІКИ»**

Виконала:
студентка VI курсу, 63 групи
Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Шульга Надія Олександрівна

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кміть Олена Володимирівна

Чернігів - 2021

Роботу подано до розгляду " ____ " _____ 20 __ року.

Студентка

(Підпис)

(Прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(Підпис)

(Прізвище та ініціали)

Рецензент

(Підпис)

(Прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри (мов і методики їх викладання) протокол № ____ від " ____ " _____ 20 __ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(Підпис)

(Прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ПРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ МНЕМОТЕХНІКИ.....	10
1.1. Лінгвістичні передумови навчання монологічного мовлення дітей дошкільного віку	10
1.2. Сутність мнемотехніки та прийоми її застосування у навчанні монологічного мовлення у дошкільників.....	18
1.3. Методичні передумови навчання дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки.....	26
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2.	
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ МНЕМОТЕХНІКИ ТА ЇЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА.....	37
2.1. Підсистема вправ навчання дітей монологічного мовлення на основі мнемотехніки.....	37
2.2. Модель етапів навчання монологічного мовлення на основі мнемотехніки.....	48
2.3. Організація, проведення педагогічного експерименту та інтерпретація його результатів.....	55
Висновки до розділу 2.....	65
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

ВСТУП

В умовах вдосконалення системи дошкільної освіти в Україні, відбувається приведення цілей, змісту, підходів, технологій освітньо-виховного процесу у ЗДО до відповідності з вимогами сучасного суспільства. Зміст та організація освітнього процесу у сфері дошкільної освіти визначаються принципами науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої організації освітньо-виховного процесу, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації її творчих задумів та мрій [1, с. 4]. Під час здобуття дошкільної освіти формуються ключові компетентності за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. За освітнім напрямом "Мовлення дитини" передбачено формування мовленнєвої, комунікативної, художньо-мовленнєвої компетентностей. Компонентами цих компетентностей виступають:

- емоційно-ціннісне ставлення;
- сформованість знань;
- здатність і навички до активного та творчого набуття досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності.

Мовленнєва компетентність – це здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів [1, с. 19]. Показниками сформованості знань та навичок оволодіння мовленнєвою компетентністю є: розуміння, що в Україні українська мова є державною та здатність ефективно спілкуватися рідною мовою; збалансований запас слів із різних освітніх напрямків, що дає змогу добирати найбільш точні слова відповідно до ситуації мовлення; володіння елементарними навичками корекції та самокорекції мовлення; складання різних видів розповідей; здатність до словесної творчості у різних видах мовленнєвої діяльності тощо.

Комунікативна компетентність – це здатність дитини до спілкування з однолітками та дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію [1, с. 20]. Тобто дитина дошкільного віку вільно й невимушено вступає в розмову з дітьми і дорослими, використовуючи різні форми звертання та репліки; виявляє ініціативу в спілкуванні, виявляє здатність домовлятися; будує різні типи діалогу, монологу тощо.

Художньо-мовленнєва компетентність – здатність відтворювати художньо-естетичні враження від літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для художньої комунікації рівень літературної обізнаності [1, с. 21]. Згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти показниками художньо-мовленнєвої компетентності є: знання дітей не менше трьох-чотирьох імен письменників і поетів; вміння пояснити особливості основних літературних і фольклорних жанрів; усвідомлення та здатність пояснити зміст прислів'їв, приказок та вміння доречно використовувати їх у мовленні; навички переповідати відомі казки, оповідання та придумувати іншу кінцівку до заданого літературного твору тощо.

Крізь призму Базового компонента дошкільної освіти в чинній програмі розвитку дитини "Українське дошкілля" подано завдання, зміст і форми освітнього процесу, показники компетентності дитини, які вихователь може використовувати для визначення рівня розвитку дошкільника. Багато уваги у програмі приділено освітній лінії "Мовлення дитини", адже запорукою якісної освіти є мовленнєвий розвиток дошкільника. У ній виокремлено, розглянуто, конкретизовано й уточнено завдання з формування правильної вимови звуків, збагачення та активізації лексичного запасу, оволодіння граматично-правильним мовленням, зв'язним мовленням [2, с. 9].

Аналіз чинних вимог щодо формування мовленнєвої та комунікативної компетентностей та власний педагогічний досвід показують, що процес

навчання української мови у ЗДО потребує оптимізації. Організація навчання української мови із застосуванням ефективних сучасних технологій, на нашу думку, може забезпечити подолання несприятливих тенденцій у мовленнєвому розвитку сучасних дошкільнят, як-от: обмежений словниковий запас, невеликий відсоток у мовленні літературних слів і виразів, труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та мовленнєвого оформлення, порушення зв'язності й послідовності викладу, смислові пропуски, відсутність навичок культури мовлення, погана дикція, відсутність рефлексивного ставлення до свого мовлення та мовлення оточуючих.

Отже, в описаних умовах проблема дослідження методики навчання монологічного мовлення дошкільників на основі методу наочного моделювання мнемотехніки набуває важливого значення та створює нагальну потребу її вирішення. Цим зумовлена **актуальність** теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процес навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є методика формування монологічного мовлення в дітей на основі мнемотехніки.

Метою дослідження є обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики формування монологічного мовлення в дітей дошкільного віку за допомогою мнемотехніки.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких завдань:

- визначити теоретичні передумови формування вмій монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки;
- створити підсистему вправ для навчання дітей старшого дошкільного віку монологічного мовлення за допомогою мнемотехніки;
- підготувати комплекс вправ для формування правильного монологічного мовлення в дошкільників за темою "Пори року" на основі мнемотехніки;
- розробити модель навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки;

- перевірити ефективність розробленої методики під час педагогічного експерименту.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі **методи**:

- вивчення та аналіз педагогічної літератури, наукової літератури з методики навчання дітей монологічного мовлення;

- наукове спостереження за навчальним процесом;

- узагальнення, порівняння;

- опитування, анкетування;

- педагогічний експеримент;

- статистична обробка експериментальних даних.

Наукова новизна роботи полягає в розробці науково обґрунтованої підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки, створенні номенклатури вмій монологічного мовлення старших дошкільників, розробці моделі навчання монологічного мовлення дошкільників старшого віку із застосуванням мнемотехніки.

Практичне значення роботи полягає у розробці методики формування монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з використанням мнемотехніки, а також можливості застосовувати розроблений комплекс вправ у процесі навчання дітей монологічного мовлення в ЗДО.

Апробація результатів дослідження проведено на V міжнародній науково - практичній Інтернет - конференції у м. Вінниця в квітні 2021 та в освітньому процесі ЗДО №3 смт. Десна, Чернігівської області при проведенні занять з розвитку мовлення в старшій групі.

За результатами дослідження опубліковано статтю "Підсистема вправ для навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки" у журналі "Наукові перспективи"; тези "Мнемотехніка як засіб креативного потенціалу дитини"; навчально - методичний посібник "Навчання дошкільнят української мови на основі мнемотехніки".

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглядаються теоретичні передумови формування вмінь монологічного мовлення в дітей дошкільного віку на основі мнемотехніки. Представлені лінгвістичні передумови формування вмінь монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Описано сутність мнемотехніки як різновид методу наочного моделювання, який виступає перспективним напрямом для підвищення мовленнєвої активності дітей та сприяє формуванню правильного монологічного мовлення в старших дошкільників. На основі аналізу методичних передумов було описано класифікацію вмінь, які забезпечують здатність дошкільників складати зв'язне монологічне висловлювання з використанням мнемотехніки.

У другому розділі сформульовано положення методики формування монологічного мовлення в старших дошкільників на основі мнемотехніки та описано результати її експериментальної перевірки. Наробки дослідження забезпечили створення науково обґрунтованої підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Розроблена модель навчання дозволяє реалізувати процес формування вмінь монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Ефективність розробленої методики підтверджується результатами педагогічного експерименту.

У висновках представлено результати проведеного дослідження з визначеної проблеми нашої роботи.

Робота складається з 96 аркушів.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ МНЕМОТЕХНІКИ

1.1. Лінгвістичні передумови навчання монологічного мовлення дітей дошкільного віку

Знання основних лінгвістичних засад української мови та вміння керуватися ними у процесі розроблення технологій навчання дітей рідної мови є обов'язковою компонентою професійної компетентності вихователя ЗДО. Теоретичні основи методики розвитку та навчання рідної мови представляє лінгвістика. Лінгвістика розглядає мову як знакову систему, що кодує навколишню дійсність (позамовну реальність).

Мовний знак матеріальний, доступний для чуттєвого сприйняття. Мова має п'ять мовних одиниць: звуки (фонеми), морфеми (частини слова), слова, словосполучення, речення. Усі одиниці мови взаємопов'язані та утворюють систему мови. Як відомо дитина з раннього віку засвоює одиниці мови. У лінгвістиці нормою мови називають - правила вживання лексичних і граматичних знаків. В кожній мові є свої традиційні норми, які не можна змінювати. Щоб оволодіти правилами рідної мови, слід запам'ятати традицію вживання мовних знаків: їх звукове та графічне оформлення, взаємозаміну, поєднання. Мовний знак має ще й додаткове значення - оцінювальні конотації (оцінювання внутрішнього стану мовця, його емоції та почуття). Його засвоєння пов'язане з оволодінням дитиною засобами інтонаційної виразності мовлення.

Крім того, мова становить структурну єдність усіх її елементів: звуків, морфем, слова, словосполучення. Між одиницями мовної системи розрізняють три види відношень : синтагматичні, парадигматичні, ієрархічні.

Синтагматичні - це відношення між мовними одиницями, розміщеними в лінійній послідовності у складі одиниць вищого рівня (фонема у слові, морфема у словоформі, словоформи у сполученні та реченні, словосполучення в реченні, речення в тексті).

Парадигматичні - це відношення між одиницями, що об'єднуються в одну групу істотних ознак (голосні та приголосні звуки, слова слівотвірного типу, одного синонімічного ряду, однієї частини мови, морфологічні норми одного слова).

Ієрархічні відношення характеризують частину і ціле, взаємозв'язок одиниць нижчого і вищого рівнів (фонема і морфема, морфема, словоформи і словосполучення, речення і текст).

У лінгвістиці поняття "речення" визначається як основна синтаксична одиниця, що позначає одиницю (або взаємопов'язані ситуації), вказує на відношення повідомлюваного до дійсності, характеризується неперервністю синтаксичних зв'язків і семантично-синтаксичних відношень, а також є відносно завершеною одиницею спілкування та вираження думки. Це мінімальна комунікативна одиниця, яка про щось повідомляє і розрахована на слухове чи зорове сприйняття. Крім речення у мовознавстві вживаються поняття "текст" і "дискурс".

Лінгводидактика визначає текст, як об'єднання змістовним звуком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Також будь-яке висловлювання, що складається з кількох речень і має певну змістову й структурну завершеність, містить певну інформацію називають текстом. У ЗДО дітей навчають складати розповіді, описи, переказувати художні тексти тощо, тобто діти засвоюють тексти різного типу.

А от поняття дискурс у сучасній лінгводидактиці, розуміють як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та іншими чинниками [7, с. 40-42].

Крізь призму Базового компонента дошкільної освіти в чинній програмі розвитку дитини "Українське дошкілля" подано завдання, зміст і форми

освітнього процесу, показники компетентності дитини, які вихователь може використовувати для визначення рівня розвитку дошкільника. Багато уваги у програмі приділено освітній лінії "Мовлення дитини", адже запорукою якісної освіти є мовленнєвий розвиток дошкільника. У ній виокремлено, розглянуто, конкретизовано й уточнено завдання з формування правильної вимови звуків, збагачення та активізації лексичного запасу, оволодіння граматично-правильним мовленням, зв'язним мовленням [2, с. 9].

Далі з метою визначення лінгвістичних передумов формування вмінь монологічного мовлення дошкільників проаналізуємо поняття зв'язного мовлення; порівняємо дві форми зв'язного мовлення: діалог та монолог; опишемо комунікативні, мовні та психологічні особливості монологічного мовлення.

Поняття зв'язного мовлення у лінгвістиці та лінгводидактиці розглядається у двох напрямках - як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення. Вказаний вид мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває усі істотні сторони свого предметного змісту. Під час створення зв'язного мовленнєвого продукту виокремлюють діяльнісний та особистісний компоненти. Діяльнісний компонент зумовлюється процесами утворення й сприймання повідомлення, регуляції та контролю власної мовленнєвої діяльності. Особистісний - тим, що в мовленні особа виявляє свою індивідуальність, рівень загальної культури [7, с. 392].

Результатом зв'язного мовлення є текст. Так як діти дошкільного віку оволодівають лише усним мовленням, спеціалісти з лінгводидактики послуговуються терміном "дискурс", який характеризує продукт саме усного мовлення [7, с.393].

Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, головною з яких є комунікативна, що реалізується у двох основних формах: діалозі та монологі. *Діалог* - форма мовної комунікації, учасники якої обмінюються репліками - висловлюваннями. До лінгвістичних характеристик діалогу належать: розмовна

лексика, фразеологія; уривчастість, недомовленість, скороченість; наявність простих та складних безсполучникових речень; імпровізаційний, реактивний характер висловлювань [7, с. 393].

Монолог - мовлення однієї людини, орієнтоване на сприймання його іншими людьми, яке не передбачає миттєвого, безпосереднього відгуку слухачів. До лінгвістичних характеристик монологу належать: розгорнутість висловлювання; застосування переважно літературної лексики; наявність ускладнених синтаксичних конструкцій; прагнення до чіткого граматичного оформлення зв'язності на основі розгортання системи елементів зв'язків; певна завершеність. Під час монологічного висловлювання мовець використовує позамовні та інтонаційні засоби виразності, проте, на відміну від діалогу, вони відіграють другорядну роль, оскільки монолог менш емоційний. Монолог не підтримується ситуацією або запитаннями, як діалог, він адресований не одній людині, а багатьом. До монологу мовця спонукають насамперед внутрішні мотиви, він сам обирає, про що і за допомогою яких засобів говоритиме. Як основний засіб логічно та послідовно організованого повідомлення монологічне мовлення є усвідомленішим та довільнішим за діалог. Воно потребує тривалішої внутрішньої підготовки, попереднього обдумування, зосередження на головному, передбачає вміння вибірково користуватися доречними для конкретного випадку мовними засобами. Цей вид мовлення вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою - це більш складний, довільний, організований вид мовлення, що потребує спеціального навчання [7. с. 393-394].

В освітньому процесі монологічне мовлення виконує такі *комунікативні функції*: [2, с.72]

- *інформативну* – повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис явищ, дій, стану (наприклад, під час складання описових, творчих розповідей, складання казок тощо);

- *впливову* – спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості тих чи інших поглядів, думок, дій, переконань (наприклад, під час складання морально- етичних розповідей);
- *експресивну* – використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості (наприклад, під час розповідання казок, оповідань тощо);
- *розважальну* – виступ дитини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів (наприклад, під час проведення свят, інсценування, драматизації тощо);
- *ритуально-культову* – висловлювання під час будь-якого ритуального обряду (наприклад, промовляння закличок тощо).

Кожна з цих комунікативних особливостей має свої мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання. Спираючись на програми дошкільної освіти можемо зазначити, що для садочків актуальними є інформативна та розважальна функції монологічного мовлення. Адже в дошкільному віці діти активніше починають знайомитись з навколишнім їх світом, беруть активну участь у проведенні свят, розваг, інсценівок казок тощо. Впливову функцію використовують, під час морально - етичних бесід або при аналізі, обговоренні певних позитивних чи негативних вчинків, дій дитини, дорослого тощо.

У процесі опанування монологічного мовлення діти дошкільного віку навчаються створювати такі функціональні типи монологів: опис, повідомлення, міркування.

Опис – це висловлювання про певні властивості предмета чи явища, про їх ознаки, якості, властивості, дії. Під час описової розповіді усі речення мають якомога повніше, яскравіше, точніше відповісти на питання, яким є предмет. Діти дошкільного віку в ході різних видів діяльності мають можливість познайомитись з різними видами опису: в художньо - мовленнєвій діяльності - з художнім описом, в якому предмет презентовано за допомогою художніх засобів; в пошуково - експериментальній - з елементами наукового опису, в якому чітко, без деталізування подано найістотнішу фактичну інформацію; в

побутовій діяльності - з діловим описом, що містить об'єктивну характеристику предмета, найбільш важливу для конкретної ситуації [7, с.403].

Повідомлення - функціональний тип мовлення, що характеризується послідовним викладом подій з погляду оповідача, наголошуванням на часі їх здійснення. Конструктивну роль у повідомленні відіграють дієслова на позначення минулого часу, дій, станів людини тощо. Повідомлення, на відміну від інших типів висловлювання, має незмінні структурні компоненти: початок - середину - закінчення, без яких вона втрачає цілісність і завершеність [7, с. 403].

Міркування – характеризується встановленням логічних зв'язків між судженнями, що входять до його складу, і на відміну від опису та повідомлення є найскладніший типом зв'язного висловлювання . У міркуванні доводяться будь - які твердження, зіставляються предмети, явища, наводяться приклади, формулюються висновки. Цей вид розповіді складається з трьох частин: 1) теза – основне твердження, чітко сформульована думка; 2) докази, аргументи, що підтверджують висунуту тезу; 3) висновок, що випливає з доказів (узагальнення). До міркувань належать: висловлювання - інструкції, висловлювання - пояснення, висловлювання - доведення, висловлювання - розмірковування [7, с. 404].

До мовних особливостей монологічного мовлення відносять: [16, с. 73]

- структурне завершення речення та послідовність його викладу ;
- відносну повноту висловлювання та відносну завершеність у змістовному, тематичному плані;
- розгорнутість та різноструктурність фраз;
- зв'язність, продуктивність, що передбачає володіння мовними засобами міжфразового зв'язку;
- досить складний синтаксис;
- послідовність викладу думок, фактів, зв'язаних внутрішньо за рахунок змісту розповіді;

- безперервність, тобто відсутність непотрібних пауз, осмислена синтагматичність висловлювання;
- самостійність, що виявляється у відмові від всіляких опор – вербальних, схематичних, ілюстративних;
- виразність – наявність логічних наголосів, інтонацій, міміки, жестів і т.п.

Навіть цей далеко неповний перелік особливостей монологічного мовлення надає багато можливостей для формулювання завдань у навчанні такого висловлювання у дітей.

З точки зору психології монологічному мовленню властиві такі особливості: [33, с.41]

- *однаправленість*, яка не розрахована на відповідну реакцію у вигляді мовлення вголос. Монологічне мовлення не розраховане на відповідну реакцію у вигляді мовлення вголос;
- *зв'язність*, яка відрізняє монологічне мовлення від випадкового набору речень і розглядається у двох аспектах - психологічному та мовному. У першому випадку йдеться про зв'язність думки, що виражається в композиційно-смісловій єдності тексту як продукту говоріння, в другому - про зв'язність мовлення, яка передбачає володіння мовними засобами міжфразового зв'язку;
- *тематичність* як співвіднесеність висловлювання з будь-якою досить загальною темою. Монологічне висловлювання має певну комунікативно-сміслову організацію. Перш за все, в ньому чітко виступає наявність певної теми, яка своєю чергою, розпадається на ряд підтем або мікротем;
- *контекстуальність*, яку однак, не слід протиставляти ситуативності, як рисі, властивій діалогічному мовленню. Монолог теж може бути ситуативним (наприклад, спонтанне висловлювання – розгорнута репліка мікромонолог у діалозі);
- *відносно безперервний спосіб мовлення*. Монологічне висловлювання не обмежується однією фразою і триває протягом певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки;

- *послідовність і логічність*. Ці якості реалізуються в ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, поясненням тощо.

Таким чином, лінгвістичні передумови формування вмінь монологічного мовлення дітей старшого віку представлені наведеними нижче положеннями:

- поняття зв'язного мовлення розглядається як процес створення зв'язного висловлювання (дискурс) та як продукт мовлення (текст);
- однією із форм зв'язного мовлення є монологічне мовлення;
- лінгвістичними характеристиками монологу є: структурна завершеність речень, наявність мовних засобів міжфразового зв'язку, відносна повнота висловлювання, розгорнутість, ускладнений синтаксис, різноструктурність фраз;
- психологічними характеристиками монологу виступають: однонаправленість, зв'язність, тематичність, контекстуальність, відносно безперервний спосіб мовлення, послідовність і логічність;
- комунікативні характеристики монологічного мовлення дошкільників забезпечуються реалізацією його комунікативних функцій;
- діти старшого дошкільного віку навчаються створювати такі функціональні типи монологів, як: опис, повідомлення, міркування.

Отже, визначивши лінгвістичні передумови навчання монологічного мовлення дошкільників старшого віку, вважаємо за доцільне схарактеризувати сутність мнемотехніки та прийоми її застосування у навчанні монологічного мовлення дошкільників у наступному підрозділі.

1.2. Сутність мнемотехніки та прийоми її застосування у навчанні монологічного мовлення у дошкільників

У дітей 5-6 року життя відбувається перехід від наочно - образного до словесно - логічного мислення. У цьому віці діти оволодівають вміннями порівнювати, узагальнювати, класифікувати та аналізувати, з'являється здатність використовувати в процесі мислення модельних образів, які за допомогою схем, символів матеріалізують приховані зв'язки між предметами. Схеми - моделі застосовуються в різних видах діяльності: ігровій, зображувальній, логіко - математичній тощо. Особливо широко їх використовують під час формування зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку. Л. Зданевич та Н. Погрібняк вважають, що "розглядання картин, предметів допомагає дітям називати їх характерні ознаки, виконувати можливі дії з ними", що важливо для розвитку монологічного мовлення дошкільників [2]. Цей напрям роботи у дошкільній педагогіці називають - метод моделювання. Моделювання є методом дослідження об'єктів пізнання (явищ, пристроїв, процесів), що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю) [6, с. 434]. Це процес створення моделей та їх використання з метою формування знань про властивості, структуру, відносини і зв'язки об'єктів [4]. Навчання монологічного мовлення дошкільників передбачає використання наочних моделей, які допомагають полегшити процес оволодіння вміннями: складати розповіді (опис, повідомлення, міркування), розповіді за сюжетною картинкою, переказувати твори, казки тощо. Отже, у цій роботі мнемотехніка досліджуватиметься як один із методів наочного моделювання для формування правильного монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.

"Мнемотехніка" (від грецького "mnemonikon") представлена сукупністю прийомів, що мають спільний функціональний механізм для поліпшення ефективності засвоювати нову інформацію [27, с. 2]. Мнемотехніку передусім використовують для покращення опанування складної інформації, що не має встановлених логічних зв'язків між її елементами з погляду людини, яка її

запам'ятовує, і потребує тривалого зберігання та подальшого відтворення, наприклад: послідовність цифр, історичні дати, різноманітну текстову інформацію: вірші, казки, оповідання, розповіді, граматичні правила, імена та прізвища тощо. У такому разі створені за допомогою мнемотехнічних прийомів штучні асоціації засвоюються легше і швидше. Застосування мнемотехніки підвищує показники обсягу та точності запам'ятовування і розвитку інших пізнавальних процесів, зокрема, усне мовлення дітей дошкільного віку та продовжують тривалість зберігання та покращують якість відтворення засвоєної інформації.

Вважається, що термін "мнемотехніка" вперше застосував Піфагор Самоський (570-490 рр. до н.е.) - давньогрецький філософ і математик, засновник релігійно-філософської школи піфагорівців. Проте в античній літературі існує культовий персонаж, якому чимало науковців приписують авторство винаходу мнемотехнічних прийомів - Симонід Кеоський (556-468 рр. до н.е.). Певні мнемотехнічні прийоми описав давньогрецький історик Геродот Галікарнаський (484-425 рр. до н.е.), філософ і вчитель Гіппій Елідський (близько 400 р. до н. е.) та інші [19].

В Україні перше видання, присвячене мнемотехніці, вийшло друком у 1859 році. Його здійснив директор Київської 1-ї гімназії професор Олександр Деллен, який написав твір "Kurzgefasste Geschichte und heutiger Standpunkt der Mnemonik" ("Стисла історія і сьогодення позиція мнемотехніки"). У 1893 році в Одесі Н.Слоущ видав книгу "Мнемотехніка", яка мала кілька видань. Дивлячись на зацікавленість науковців мнемотехнікою у минулому, зрозуміло, що вона не мала такої популярності серед освітян, як сьогодні [19].

Значний прорив у розвитку мнемотехніки відбувся наприкінці ХХ-початку ХХІ ст., коли була видана певна кількість книжок, які стали доступні для широкого загалу. Із 2003 року в рамках проекту "Педагогічний експеримент" у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників працювала творча науково-методична лабораторія "Розвиток пам'яті, уяви, творчого мислення", мета діяльності якої полягала в

адаптації методів мнемотехніки до освітніх та соціальних завдань, пов'язаних із засвоєнням складної для сприймання інформації. Керівником проєкту був Геннадій Чепурний - освітній технолог, педагог, психолог [41, с. 12]. Мета дошкільної освіти розглядалася дослідниками як необхідність створювати такий освітній простір, у якому буде приємно навчатись і який даватиме дітям не лише знання, а й уміння, практичні навички для застосування цих знань у подальшому житті. Під час проведення досліджень було встановлено, що мнемотехніка допомагає вирішити такі основні навчальні та виховні завдання:

- розширити творчі можливості дитини, завдяки гармонійній роботі лівої (логіка) і правої (творчість, образне мислення) півкулі головного мозку;
- формувати вміння ефективно і самостійно вчитися;
- сприяти підвищенню самооцінці дитини завдяки результативності у навчанні;
- зменшувати стреси від навчання;
- зменшувати втомлюваність під час навчання;
- стимулювати навчальну мотивацію та успіхи дітей;
- звільняти час від запам'ятовування для продуктивної та творчої роботи;
- забезпечити кращий розвиток усного мовлення, діалогічного та монологічного мовлення;
- розширювати словниковий запас;
- розвивати самостійність дитини в інтелектуальній та практичній роботі для її адаптації в соціумі;
- активізувати внутрішні механізми засвоєння інформації;
- підвищувати навички культури мовлення: інтонацію, темп мови, гучність голосу тощо.

Як зазначалося вище, мнемотехніка - метод, який сприяє формуванню та розвитку мовленнєвих навичок і вмінь дошкільників, тобто оптимізує процеси формування мовних та мовленнєвих компетентностей. Прийоми мнемотехніки - це порядок і спосіб дій, що дозволяють поліпшити ефективність засвоєння нової інформації. Щоб досягти позитивних результатів у

застосуванні мнемотехнічних прийомів для розвитку монологічного мовлення дошкільників, потрібно ефективно користуватися її структурними моделями. До структурних моделей мнемотехніки відносять: мнемоквадрати, мнемодоріжки та мнемотаблиці [25]:

Мнемоквадрат - це окремий схематичний малюнок з певною інформацією, який приховує слово або нескладне коротке речення.

Мнемодоріжка - графічна схема в основі якої лежить асоціації, які полегшують засвоєння матеріалу, і з яких можна скласти невелику розповідь (клітинки розташовані лінійно).

Мнемотаблиця - це схема, в якій закладена певна інформація, за якою можна запам'ятати і відтворити вірш, розповідь тощо. Мнемотаблиці поділяються за складністю для кожного вікового періоду: молодший вік - таблиці на 4 клітинки (2x2), на 8-9 клітинок (3x3); середній вік - таблиці на 9 клітинок (3x3), на 16 клітинок (4x4); старший вік - таблиці на 16 клітинок (4x4), на 25 клітинок (5x5). Використовують мнемотаблиці для навчання складання розповідей, переказу творів, загадування та відгадування загадок, розучування скоромовок, віршів тощо. Ефективним способом використання мнемотаблиць вважають не показ готової таблиці, а залучення дітей до її виготовлення. Мнемоквадрати, мнемодоріжки та мнемотаблиці служать дидактичним матеріалом на заняттях з формування монологічного мовлення дошкільників.

Аналіз наукової літератури щодо мнемотехніки дозволив виокремити прийоми, які сприяють ефективному формуванню вмінь монологічного мовлення дошкільників.

Для розвитку вмінь дошкільників об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність застосовують прийом «Сюжет». Прийом «Сюжет» – це вид вправи на створення асоціативних зв'язків між інформаційними одиницями. Використання прийому сприяє формуванню навичок словотворення, вмінь відповідати на запитання за змістом запропонованих картинок вихователем, розповідати за картиною двома -

п'ятьма словами, складати прості речення та поєднувати їх між собою, що є початковим етапом роботи складання розповідей різних типів. Завдання пропонується виконувати на основі мнемоквадратів певної тематики: професії, пори року, тварини, рослини тощо [7, с. 27].

Приєм «Склеювання» - це вид вправи, в якому відбувається об'єднання, поєднання якостей, властивостей або окремих частин різних об'єктів в єдиний цілісний образ. Використання прийому допомагає формувати в дітей уміння оволодівати засобами міжфразового зв'язку, створювати коротку розповідь з 2-4 речень, договорювати, вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь. Доцільність застосування прийому полягає в тому, що він спрямований на роботу з казками чи оповіданнями, де потрібно розповісти про героя, певну ситуацію, дію тощо. Така робота сприяє розвитку пам'яті, творчості та формуванню вмінь висловлюватись в монологічній формі [7, с. 33]. Основною перевагою прийомів "Сюжет" та "Склеювання" виступає забезпечення ефективного формування вмінь монологічного мовлення в дітей.

Одним із відомих у мнемотехніці прийомів для виконання завдань з мнемодоріжками є прийом «Послідовні асоціації». Цей вид вправ полегшує процес навчання монологічного мовлення дошкільників. Сутність прийому полягає в тому, що у разі потреби запам'ятати чітку послідовність інформаційних одиниць формується асоціативний зв'язок спочатку між першим і другим інформаційним елементами, потім між другим і третім. У такий спосіб створюється сюжет. Застосування даного прийому полегшує процес навчання дітей складати сюжетні розповіді за картиною, творчі розповіді за поданим початком (закінченням), за змістом пейзажної картини, складати монолог (опис, повідомлення, міркування). Приєм допомагає педагогам тренувати пам'ять, мислення та мовлення дітей дошкільного віку. Для виконання вправ цього виду використовують заздалегідь підготовлені мнемодоріжки [7, с.28].

Застосування прийому «Аналогія» передбачає залучення таких типів аналогій: за кольором, за формою, за розміром, за смаком та запахом, за звуком, за римою, за рухом, суміжних, тематичних і тактильних аналогій. Даний

прийом дозволяє вирішувати завдань навчання та виховання: сенсорного, розумового, мовленнєвого, інтелектуального, стимулює мовленнєву активність дітей, розвиток пам'яті, творчого мислення, уяви та тактильного досвіду дошкільників. Дітям дошкільного віку краще описати чи розповісти про що вони знають, бачили, куштували, чули. Використання вказаного прийому є підготовчим етапом навчання дітей складати монологи-описи (предметів, іграшок тощо), монологи-повідомлення та міркування. Прийом «Аналогія» активізує процес становлення правильного монологічного мовлення дітей дошкільного віку з використанням мнемодоріжок [7, с. 36]. Прийоми "Послідовні асоціації" та "Аналогія" допомагають активізувати здатність дитини давати розгорнуті відповіді на запитання вихователя з монологічними вставками, складати короткі розповіді з опорою на наочний матеріал.

Базовий прийом, під час якого текстова інформація зображується групами інформаційних одиниць за змістом навколо одного опорного образу з метою логічно - образного фіксування і відтворення ідей, значень, понять як взаємопов'язаних елементів є «Опорний план – конспект». Під час роботи з вказаним прийомом використовують готові мнемотаблиці, які сприяють формуванню вмінь послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, виокремлювати в розповіді початок, середину, кінець, передавати зміст художніх творів, казок, оповідань. Прийом забезпечує ефективне формування монологічного мовлення в дошкільному віці при складанні різних типів розповідей та переказі творів [7, с. 71].

Створюючи творчі розповіді, діти відчувають труднощі в побудові сюжету. Подоланню цих складнощів сприяє прийом «Небилиця». Він служить моделлю розповіді з наочною опорою на мнемотаблицю з пропущеними елементами, які потрібно доповнити. Вихователь може запропонувати дітям скласти власну мнемотаблицю, яка допоможе побудувати логічно завершені речення, об'єднуючи їх в цікаву розповідь. Під час використання на занятті прийому «Небилиця» діти вигадують предмети, образи, події, яких насправді не може бути. Це дозволяє реалізувати навчально-ігрову діяльність спрямовану на

креативне мислення, уяву, фантазію та мовлення дітей, що важливо під час складання різних типів творчих розповідей. Адже нестандартні, вигадані ситуації діти запам'ятовують швидше і з легкістю можуть про них розповісти або навіть вигадати свою власну [7, с. 95]. Прийоми «Опорний план – конспект» та «Небилиця» не рекомендовано включати до роботи без попередньої підготовки, адже дітям важко добирати факти для своїх розповідей, логічно та послідовно їх будувати, структурувати власні висловлювання.

Для забезпечення активізації творчого та пізнавального процесів формування мовленнєвих навичок дошкільників застосовують прийом "Римізація", під час якого для створення асоціативних зв'язків між інформаційними одиницями використовують римовані (співзвучні) слова, вірші, пісні, лічилки тощо. Римування полегшує формування граматично правильного мовлення та сприяє швидкому і міцному запам'ятовуванню. Цей прийом є доцільним під час складання описових порівняльних розповідей, творчих розповідей за опорними словами, складання загадок, віршів, вивчення віршів, де рима є головною зв'язувальною ланкою, а також для запам'ятовування імен, що важливо для спілкування дітей дошкільного віку [41, 32].

Отже ми відібрали та схарактеризували мнемотехнічні прийоми для навчання монологічного мовлення, визначивши їх потенціал та переваги для формування вмінь дошкільників. Слід зауважити, що використання прийомів мнемотехніки сприяє формуванню фонематичного сприймання, правильної звуковимови, граматичної будови мовлення, активізації процесів автоматизації та диференціації звуків, розвитку зв'язного мовлення. Описані вище прийоми мнемотехніки слугують потужним поштовхом для розвитку візуального мислення дітей, вироблення стійкої уваги та формування здібності до ефективного самостійного навчання в подальшому. Застосування мнемотехніки дозволяє впорядкувати складну інформацію для дітей, розташовувати її в певній послідовності, що покращує здатність дошкільнят

засвоїти та зберегти на довгій термін потрібні знання і вміння, а пригадування не викликає в них значних зусиль. Мнемотехніка полегшує створення умов для тренування мовлення, мислення, пам'яті дітей дошкільного віку, а головне - вона проходить як цікава гра і скорочує час навчання та формування монологічного мовлення дошкільників. Під час проведення досліджень було встановлено, що застосування мнемотехніки допомагає педагогам у вирішенні наведених нижче навчальних завдань для формування монологічного мовлення:

- вчити нестандартно мислити, виділяти головні ознаки у предметів;
- навчати дітей правильно складати описові, творчі розповіді з опорою на наочні моделі, схеми;
- активізувати мовленнєву творчість дітей, розвивати фантазію, підвищувати мовленнєву активність;
- допомагати розучувати вірші, скоромовки, чистомовки;
- вчити будувати прості речення;
- вчити переказувати відомий твір;
- збагачувати словниковий запас дітей;
- вчити спілкування в монологічній формі з батьками, однолітками;
- навчати висловлюватись використовуючи послідовно завершені речення.

Розглянувши сутність мнемотехніки та прийоми її використання у навчанні монологічного мовлення дошкільників, можна стверджувати, що дана технологія створює сприятливі умови для формування вмінь монологічного мовлення у дітей. Наступний підрозділ присвячений висвітленню методичних передумов навчання дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки.

1.3. Методичні передумови навчання дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки

Триєдина мета цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників полягає у формуванні мовленнєвої компетентності як однієї з головних базисних характеристик особистості. Вона спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій: розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання. Триєдина мета мовленнєвого розвитку і навчання мови на етапі дошкільного дитинства у сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонована та науково обґрунтована російським вченим Ф. Сохіним. В Україні її конкретизували, доопрацьовували, доповнили дослідники наукової школи під керівництвом академіка А. Богуш. Стрижнем системного підходу є об'єднання трьох генеральних напрямків: структурного, функціонального і когнітивного [7, с. 169].

Структурний напрям пов'язується з формуванням різних структурних рівнів мови: фонетичний, лексичний, граматичний, текстовий, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови (звук, слово, словоформи, речення і текст). Структурний напрям спрямований на формування звукової культури мовлення, розвиток словника та формування граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку [7, с. 169].

На реалізацію комунікативної та інших функцій мови, пов'язаних з розвитком і застосуванням мовлення, спрямований функціональний напрям. У процесі навчання мови у дитини з'являються потреби в нових мовленнєвих засобах та формах побудови мовленнєвого висловлювання. Вказаний напрям сприяє розвитку діалогічного та монологічного мовлення та розвитку якостей зв'язного мовлення у дітей [7, с. 170].

Розвиток здібності до елементарного усвідомлення явищ мови та мовлення, тобто реалізацію певною мірою інтелектуальної функції мови, передбачає когнітивний напрям. У процесі формування зв'язного мовлення відбувається розвиток мовного чуття, елементарне усвідомлення явищ мови та вербалізація інтелектуальних дій [7, с. 170].

Змістове наповнення основних напрямів роботи з формування мовлення дошкільнят представлено у вигляді таблиці.

Таблиця 1.3.

Основні напрями роботи з формування мовлення дошкільнят

Триєдина мета цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення		
Структурний напрям	Функціональний напрям	Когнітивний напрям
<ul style="list-style-type: none"> • Формування звукової культури мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток діалогічного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток мовного чуття
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток словника 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток монологічного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Елементарне усвідомлення явищ мови
<ul style="list-style-type: none"> • Формування граматичної направленості мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток якостей зв'язного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Вербалізація інтелектуальних дій

Слід зауважити, що головним завданням у дошкільньому віці є розвиток зв'язного мовлення у дітей.

Навчання дітей рідної мови у ЗДО здійснюється на основі дидактичних принципів. Принципи навчання - це вихідні теоретичні положення, керуючись якими, вихователь добирає засоби, методи та прийоми навчання, передбачає його ефективність. У педагогіці процес навчання у всіх його ланках здійснюється відповідно до наведених нижче загальнодидактичних принципів [7, с. 48]:

- принцип виховного навчання;
- принцип єдності навчання з життям, теорії з практикою;

- принципи усвідомленості;
- принцип послідовності;
- принцип систематичності навчання;
- принципи науковості;
- принцип наочності, творчої активності;
- принцип доступності навчання;
- принцип міцності засвоєння знань;
- принцип розвивального навчання;
- принцип колективного характеру навчання;
- принцип врахування індивідуальних особливостей дітей.

Усі принципи взаємопов'язані та взаємозалежні, що дає змогу будувати навчально-виховний процес у вигляді певної дидактичної системи. Дані принципи є вихідними для дошкільної лінгводидактики, тому лінгводидактика має власну систему принципів навчання дітей правильного мовлення - це методичні принципи. Методичні принципи - це положення, які визначають як основні (загальні), так і другорядні (часткові) параметри процесу навчання, а також засоби досягнення поставленої дидактичної мети [7, с. 49]. Виходячи із завдань цього дослідження уточнимо методичні принципи навчання дітей правильного монологічного мовлення на основі мнемотехніки:

- принцип комунікативної спрямованості реалізується у навчанні дітей монологічного мовлення на основі мнемотехніки, так як дошкільники в опорі на структурні моделі такі як мнемодоріжка, мнемоквадрат, мнемотаблиця навчаються створювати монологи різних функціональних типів. Мнемотехніка допомагає формувати вміння дітей достатньо повно та розгорнуто викладати свої думки у розповідях, створює ефективні умови для мовленнєвого спілкування. У результаті такого навчання діти легко вступають в невимушену розмову та вільно користуються своїми вміннями в усіх життєвих ситуаціях, стають ініціаторами розмови та здатні підтримувати бесіду [7, с. 51];

- принципи забезпечення активної мовленнєвої практики та збагачення мотивації мовленнєвої діяльності дошкільників втілюються у практику в

процесі розвитку монологічного мовлення на основі мнемотехніки оскільки дитина активно оволодіває різними видами розповіді, переказує тексти, в неї формуються якості самостійного зв'язного висловлювання. Мнемотехніка виступає системою спеціальних стимулів, що формують правильне вмотивоване монологічне мовлення в дітей, у дитини виникає необхідність говорити, пояснювати, відповідати, порівнювати, розповідати, висловлювати свою думку, аргументувати свій погляд, використовуючи монологічне мовлення, що є необхідною умовою забезпечення активної мовленнєвої практики дітей дошкільного віку [7, с. 52];

- принцип організації спостережень над мовним матеріалом полягає в тому, що дітям дошкільного віку доступне усвідомлення звукових та складових виявів мовлення. Використання мнемотехніки як засобу реалізації даного принципу сприяє формуванню вмінь дітей помічати та виправляти помилки у мовленні інших, порівнювати та зіставляти ненормативне мовлення однолітків, дорослих зі зразком, еталоном, нормою мовлення, що важливо для розвитку граматично правильного монологічного мовлення дітей та набуття вмінь говорити без мовленнєвих помилок [7, с. 52];

- принцип забезпечення впливу художньої літератури на мовленнєвий розвиток дітей є одним із провідних методичних принципів у роботі з дошкільниками. Реалізація цього принципу в навчанні дітей монологічного мовлення на основі мнемотехніки стає можливою завдяки створенню спеціальних умов, які сприяють збагаченню, уточненню та активізації словника дітей, що, своєю чергою, забезпечує формування граматично правильного монологічного мовлення дошкільників. Застосування мнемотехніки допомагає дітям краще сприймати та надалі виразно переказувати чи декламувати художні літературні твори, що важливо під час роботи над формуванням монологічного мовлення дітей [7, с. 52].

У сучасній лінгводидактиці компетентність у монологічному мовленні визначають як здатність реалізувати усномовленнєву комунікацію у монологічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях

відповідно до комунікативного завдання. Формування компетентності монологічного мовлення залежить від рівня сформованості вмінь, мовленнєвих навичок, обсягу набутих і засвоєних знань про цей вид спілкування і динамічної взаємодії зазначених складових на основі загальних комунікативних здібностей. Під мовленнєвим монологічним умінням розуміється - вміння логічно, послідовно (зв'язно), достатньо повно, комунікативно вмотивовано, достатньо правильно у мовному відношенні творчо користуватися засобами з метою висловлення думок під час говоріння. Не менш важливим для успішного формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку є врахування загальних і спеціальних вмінь оволодіння зазначеним видом мовлення. Показниками сформованості вмінь оволодіння монологічним мовленням, є загальні уміння:

- комбінувати мовленнєві зразки згідно з комунікативним наміром і на основі логічної схеми;
- передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення: а) близько до тексту, б) своїми словами, в) зі скороченням, г) з розширенням;
- зв'язно висловлюватись при варіюванні опор: а) дається зміст і частково мовна форма, б) дається мовна форма, в) дається лише зміст;
- зв'язно висловлюватись на основі комбінування декількох джерел інформації, наприклад матеріалів різних текстів: а) з опорою на даний педагогом зразок, б) без опори на зразок;
- висловлювати власну думку і власне ставлення до предмета мовлення; б) описувати картину (серію малюнків);
- переказувати різними способами сприйнятий на слух чи прочитаний текст;
- робити повідомлення чи розповідь за темою, комбінуючи матеріал всередині одного чи декількох джерел інформації.

Основними якісними показниками сформованості загального вміння укласти зв'язне монологічне висловлювання є спеціальні вміння:

- уміння з'єднувати декілька мовленнєвих зразків, нанизуючи їх, на основі певної логічної схеми, наприклад: Хто це? Який він? Що робить? тощо;
- уміння досить повно висловлюватись відповідно до запропонованої комунікативної ситуації;
- уміння відносно правильно, згідно з принципом комунікативної достатності, оформити своє висловлювання мовними засобами виучуваної мови;
- уміння оптимально використовувати мовний матеріал (лексичний, граматичний) певної теми, збагачуючи мовлення з урахуванням рівня навченості;
- уміння оптимально використовувати раніше вивчений матеріал даної теми, свідомо здійснюючи перенесення набутих знань, навичок і вмінь на нову ситуацію;
- уміння залучати для викладу певної теми матеріал суміжних тем, розширюючи й поглиблюючи її, комбінуючи і варіюючи матеріал за формою та за змістом.

На основі аналізу описаного вище, ми розробили класифікацію вмінь, які забезпечують здатність дошкільників складати зв'язне монологічне висловлювання з використанням структурних моделей мнемотехніки:

- I. Макровміння монологічного мовлення дошкільників з'єднувати речення у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат;
- II. Макровміння монологічного мовлення дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, тобто мінімонологи з опорою на мнемодоріжку;
- III. Макровміння монологічного мовлення дітей створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-смислових типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку.

Мікровміння монологічного мовлення дошкільників виступають основними якісними показниками сформованості макровміння укладати зв'язне

монологічне висловлювання. Далі представимо три групи мікровмінь, які є складовими представлених вище макровмінь.

І група

- а) мікровміння вживати речення різної структури;
- б) мікровміння об'єднувати речення в певній послідовності;
- в) мікровміння розширювати речення.

ІІ група

- а) мікровміння об'єднувати одноструктурні речення;
- б) мікровміння об'єднувати різноструктурні речення.

ІІІ група

- а) мікровміння переказувати готові монологи (опис, повідомлення, міркування);
- б) мікровміння створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування).

Таким чином, розроблена номенклатура вмінь та уточнені методичні принципи навчання монологічного мовлення дошкільників на основі мнемотехніки створюють сприятливі методичні передумови для такого навчання. Розвиток монологічного мовлення дошкільників на основі мнемотехніки забезпечує формування відповідних умінь у дітей, реалізацію творчого підходу педагогів до організації освітнього процесу та створення ситуації успіху в навчанні здобувачів дошкільної освіти. Наступний розділ присвячено розробці методики цього дослідження, що базується на теоретичних передумовах викладених у першому розділі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Підбиваючи підсумки викладеного у розділі 1, сформулюємо положення, які визначають теоретичні передумови формування вмінь монологічного мовлення дошкільників на основі мнемотехніки.

1. Лінгвістичні передумови формування вмінь монологічного мовлення дітей старшого віку представлені наведеними нижче домінантами:

- поняття зв'язного мовлення розглядається як процес створення зв'язного висловлювання (дискурс) та як продукт мовлення (текст);
- однією із форм зв'язного мовлення, яке опановують діти є монологічне мовлення;
- лінгвістичними характеристиками монологу є: структурна завершеність речень, наявність мовних засобів міжфразового зв'язку, відносна повнота висловлювання, розгорнутість, ускладнений синтаксис, різноструктурність фраз;
- психологічними характеристиками монологу виступають: однонаправленість, зв'язність, тематичність, контекстуальність, відносно безперервний спосіб мовлення, послідовність і логічність;
- комунікативні характеристики монологічного мовлення дошкільників забезпечуються реалізацією його комунікативних функцій;
- діти старшого дошкільного віку навчаються створювати такі функціональні типи монологів, як: опис, повідомлення, міркування.

2. Основою розвитку розумових здібностей дошкільників служить оволодіння дитиною діями заміщення і наочного моделювання. Дії наочного моделювання є основними пізнавальними здібностями дошкільника у сфері мислення. Під наочним моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати об'єкт у його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. Мнемотехніка, будучи різновидом методу наочного моделювання, виступає перспективним

напрямом для підвищення мовленнєвої активності дітей. При цьому такі структурні моделі як мнемоквадрат, мнемодоріжка, мнемотаблиця виступають специфічними засобами розвитку мовлення дошкільників, за допомогою яких малюк відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Основна ідея мнемотехніки – це навчання розуміння та продукування зв'язного тексту, формування вмінь відповідати на запитання і звертатися з запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні види розповідей. Аналіз наукової літератури, щодо мнемотехніки дозволив виокремити шість прийомів, які сприяють ефективному формуванню вмінь монологічного мовлення дошкільників: "Сюжет", "Послідовні асоціації", "Склеювання", "Аналогія", "Опорний план - конспект", "Небилиця". На основі вказаних прийомів старші дошкільники навчаються об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність, оволодівають засобами міжфразового зв'язку, опановують створення короткої розповіді з 2-4 речень, навчаються договорювати, вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь, складати сюжетні розповіді за картиною, творчі розповіді за поданим початком (закінченням), за змістом пейзажної картини, створювати монологи різних функціональних типів.

3. Методичні передумови навчання дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки визначаються такими положеннями :

- формування мовленнєвої компетентності старших дошкільників здійснюється відповідно до триєдиної мети (розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання);
- стрижнем системного підходу є об'єднання трьох генеральних напрямків: структурного, функціонального і когнітивного;
- функціональний напрям, спрямований на реалізацію комунікативної та інших функцій мови. Вказаний напрям сприяє розвитку діалогічного та монологічного мовлення й розвитку якостей зв'язного мовлення у дітей і базується на таких методичних принципах: принципі комунікативної спрямованості, принципах забезпечення активної мовленнєвої практики

та збагачення мотивації мовленнєвої діяльності дошкільників, принципи організації спостережень над мовним матеріалом; принципи забезпечення впливу художньої літератури на мовленнєвий розвиток дітей;

- компетентність у монологічному мовленні старших дошкільників визначають як здатність реалізувати усномовленнєву комунікацію у монологічній формі в життєво важливих для цього віку сферах і ситуаціях відповідно до комунікативного завдання;
- під мовленнєвим монологічним умінням розуміється - вміння логічно, послідовно (зв'язно), достатньо повно, комунікативно вмотивовано, достатньо правильно у мовному відношенні творчо користуватися засобами з метою висловлення думок під час говоріння;
- розроблена номенклатура вмінь, які забезпечують здатність дошкільників складати зв'язне монологічне висловлювання з використанням структурних моделей мнемотехніки включає такі макровміння та мікровміння: макровміння монологічного мовлення дошкільників з'єднувати речення у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат; макровміння монологічного мовлення дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, тобто мінімонологи з опорою на мнемодоріжку; макровміння монологічного мовлення дітей створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціональних типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку. Мікровміння монологічного мовлення дошкільників виступають основними якісними показниками сформованості макровмінь укладати зв'язне монологічне висловлювання. Три групи мікровмінь є складовими представлених вище макровмінь.

I група

- а) мікровміння вживати речення різної структури;
- б) мікровміння об'єднувати речення в певній послідовності;
- в) мікровміння розширювати речення.

II група

- а) мікровміння об'єднувати одноструктурні речення;
- б) мікровміння об'єднувати різноструктурні речення.

III група

- а) мікровміння переказувати готові монологи (опис, повідомлення, міркування);
- б) мікровміння створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування).

Викладені вище теоретичні положення розвивають теоретичні основи навчання зв'язного мовлення дошкільників. Ці наукові положення покладені нами в основу методики формування вмінь монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Розробці такої методики присвячено другий розділ цього дослідження.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ МНЕМОТЕХНІКИ ТА ЇЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА

2.1. Підсистема вправ навчання дітей монологічного мовлення на основі мнемотехніки

У дошкільній лінгводидактиці вправа - це багаторазове повторення дітьми розумових і практичних дій [7, с. 212]. Використання вправ передбачає трансформацію частини знань дітей в навички й уміння, формування в них готовності до вмілих розумових і практичних дій та слугують мотивацією до навчання. Під підсистемою вправ ми розуміємо сукупність груп, типів і видів вправ, об'єднаних за призначенням, матеріалом і способом виконання.

Процес створення підсистеми вправ здійснюється за принципом етапізації і включає такі етапи:

1. Класифікація вправ за певними критеріями;
2. Добір прийомів, на основі яких побудовані вправи;
3. Розробка вправ;
4. Розробка структури підсистеми вправ.

Класифікація – досить суттєвий етап процесу створення певної системи. Створення підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення вимагає детальної класифікації завдань, спрямованих на формування вмінь монологічного мовлення. Це, у свою чергу, викликає необхідність виявлення класифікаційних критеріїв. Провідним критерієм для класифікації вправ ми обираємо етапи формування вмінь монологічного мовлення. Згідно з трьома етапами формування вмінь монологічного мовлення до підсистеми вправ входять три групи вправ для навчання цього виду мовленнєвої діяльності:

- I група вправ – вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність;
- II група вправ – вправи для оволодіння мінімонологіями;

III група вправ – вправи для оволодіння різними типами монологів.

Вправи I групи можна віднести до умовно-комунікативних продуктивних вправ. Це вправи на приєднання, коли продукована дитиною фраза приєднується до фрази, висловленої вихователем або іншою дитиною. Висловлювання кожного дошкільника залишається на рівні фрази, але, приєднуючись до попереднього, воно стає понадфразовим. Вихователь спрямовує висловлювання дітей, домагаючись об'єднання речень, логічно пов'язаних між собою. До вправ I групи належать також мовні вправи на усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологу. Це вправи на знаходження потрібних засобів зв'язку, з'єднання за їх допомогою 2-4 речень. Для виконання вправ I групи в якості опори використовуються мнемоквадрати. Мнемоквадрат – це окремий схематичний малюнок з певною інформацією, який приховує нескладне коротке речення. Педагог пропонує та пояснює дітям значення символів, поступово змінюючи їх схематичними, контурними зображеннями предметів. Під час роботи з мнемоквадратами у дошкільників збагачується словниковий запас літературними словами, виразами, розвивається образно-асоціативне мислення, що важливо у роботі над розвитком правильного монологічного мовлення. Мнемоквадрат допомагає дітям складати прості речення, поєднуючи їх в понадфразові єдності. Наведемо приклади вправ:

1. *"Опиши малюнок"*. Вправа спрямована на розвиток образно-асоціативного мислення, уяви, збільшення словника, знаходження відповідних ознак предмета зображеного на малюнку, вміння описувати окремі малюнки використовуючи фрази з поєднанням іменників з прикметниками, дієсловами, що є підготовчим етапом для складання простих речень. Під час виконання вправи доцільно використовувати прийоми "Сюжет" та "Склеювання". Вихователь обирає не більше 5 мнемоквадратів за певною темою та пропонує дітям уважно розглянути кожен малюнок, відзначити, що головне на кожному з них, потім визначити сюжетну лінію:

- Що зображено на кожному малюнку?

- Про що вони нам повідомляють?
- Назвіть слова - ознаки до заданого малюнка, вкажіть на дію і розкажіть про що вони нам повідомляють;
- спробуйте кожен малюнок описати двома-трьома словами;
- спробуйте елементи малюнка поєднати між собою склавши речення.

2. "*Читання художньої літератури*". Ефективність вправи полягає в активізації та збільшення словника в дітей літературними словами, виразами, порівняннями, образними асоціаціями, що важливо під час оволодіння граматично правильним монологічним мовленням. Для підсилення уваги та кращого сприйняття прослуханого твору, вірша, оповідання, казки, використовують ілюстрацію або готові мнемоквадрати до їх змісту, що полегшує процес запам'ятовування та відтворення прослуханого. Завдання до вправи спрямовані на пам'ять та вміння дітей в монологічній формі переказати прослухане:

- Про що або про кого розповідається в прослуханому творі, вірші, оповіданні чи казці?
- Про що автор хотів нам повідомити чи розповісти?
- Як автор описує ту чи іншу ситуацію?
- Якими словами, виразами передає красу довкілля, зміни в природі?
- Як називає головних героїв, якщо такі є?

Описані вправи є початковим етапом на прийом та видачу інформації з певної теми, що є важливим етапом при формування монологічного мовлення в дошкільників рівня фрази в одну понадфразову єдність.

Мета вправ II групи – сформувати вміння дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи. Це комунікативні продуктивні вправи першого рівня, в яких використовуються мнемодоріжки. Мнемодоріжка – графічна схема, в основі якої лежать асоціації, що полегшують засвоєння матеріалу. Спираючись на неї, дитина може скласти невелику розповідь. Робота з мнемодоріжками націлена на створення

послідовного та логічного монологічного висловлювання понадфразового рівня. Наведемо приклади вправ:

1. *"Доповни або склади речення"*. Мета вправи розвиток асоціативного і логічного мислення, уяви та монологічного мовлення в дітей. Застосування мнемодоріжок під час виконання вправи, полегшує процес формування монологічне висловлювання понадфразового рівня. Вправа є початковим етапом навчання дітей складати розповіді різних типів. Завдання до вправи може бути сформульовано наступним чином:

- дітям демонструється ряд мнемодоріжок і на кожен ряд потрібно скласти коротеньке речення;
- педагог починає речення, а діти його доповнюють, закінчують з опорою на мнемодоріжку;
- поєднайте запропоновані мнемодоріжки і складіть коротеньку розповідь.

Для ускладнення виконання вправи пропонується використовувати мнемодоріжки з пропущеним елементом або дати можливість дітям самим скласти мнемодоріжку з раніше розглянутих мнемоквадратів. Така робота спонукатиме дитину до пошуку, самостійності, узагальнення та міркування, що є важливим при формуванні правильного монологічного мовлення.

2. *"Повтори"*. Мета вправи формувати і розвивати граматично правильну вимову дітей. Виконання вправи допомагає педагогам у корекційній роботі з дітьми, так як діти дошкільного віку мають проблеми з вимовою певних звуків. Доцільність вправи полягає в багаторазовому повторенні слова, фрази чи речення та одночасного використання мнемодоріжок до скоромовок, чистомовок, віршів тощо, що полегшує процес запам'ятовування та правильного повторення. Пропонуємо зразок можливих завдання до вправи:

- послухайте фразу чи слово, спробуйте повторити їх звертаючи увагу на правильність вимови кожного звука;
- педагог промовляє чистомовку за поданою мнемодоріжкою та пропонує дітям продублювати почуту чистомовку;

- педагог промовляє скоромовку з одночасним застосуванням до неї мнемодоріжку, пропонує дітям розказати скоромовку, використовуючи різний темп мовлення. Для ефективного виконання завдань вправ опорою стають прийоми "Аналогія" та "Послідовні асоціації".

Мета вправ III групи – сформувати вміння дошкільників створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для певної градації дошкільного віку. Вправи III групи належать до комунікативних продуктивних вправ другого рівня. Вони складаються з комунікативного завдання вихователя та висловлювання дитини. Комунікативне завдання мотивує висловлювання дошкільника, спонукає його до участі у мовленнєвій діяльності. При виконанні вправ III групи застосовуються мнемотаблиці. Мнемотаблиця – це схема, в якій закладена певна інформація, за якою можна запам'ятати і відтворити текст. Мнемотаблиці служать своєрідним зоровим планом для створення монологів, що допомагає дітям будувати розповіді різних типів. У мнемотаблиці можна намалювати, відобразити казку, вірш, скоромовку, явища природи тощо. Символи повинні бути максимально наближені до мовленнєвого матеріалу. Робота з мнемотаблицею складається з трьох частин:

- I частина – розгляд мнемотаблиці, обговорення зображеного;
- II частина – перетворення абстрактних символів в образи;
- III частина – складання розповіді.

Наведемо приклади вправ:

1. *"Закінчи казку, розповідь"*. Завдання вправи навчити дітей складати розповіді з використанням вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати. Вправа спрямована на розвиток уяви, образного мислення, розвиває творчі здібності дітей, вміння користуватися аналогією, активного використання монологічного мовлення. Робота під час цієї вправи викликає тільки позитивні емоції в дітей, так як діти мають можливість пофантазувати. Завдання до вправи може бути сформульоване наступним чином:

- педагог читає або розповідає фрагмент казки, розповіді та пропонує дітям скласти власне закінчення казки (аналогічна робота проводиться з оповіданнями, розповідями), розповідь супроводжується готовою мнемотаблицею або ж таблицею, яку потрібно доповнити;
- складіть позитивний кінець до сумної казки, розповіді;
- закінчіть казку, розповідь порівнюючи та аналізуючи вчинки героїв.

2. *"Склади розповідь-загадку"*. Питома вага цієї вправи у формуванні монологічного мовлення, належить вмінню складати розповіді-загадки так, щоб слухач зміг зрозуміти та відгадати про який предмет, тварину, дію тощо йде мова при цьому не називаючи його. Вправа націлена на розвиток образно-логічного мислення, уяви, вміння шукати аналогії та сприяє активному мовленню дітей. Завдання вправи спрямовані на мотивації дітей складати речення та поєднувати їх у розповідь-загадку:

- дітям демонструються мнемотаблиці, які відповідають дії певної професії, але не називають її, пропонується скласти розповідь-загадку, щоб відгадати задану професію;
- дається ряд мнемоквадратів асоціативно пов'язаних з певним предметом, при цьому малюнок самого предмета відсутній, пропонується скласти розповідь-загадку про прихований предмет з одночасним створенням мнемотаблиці до розповіді-загадки.

Прийоми "Небилиця" та "Опорний план - конспект" допоможуть вихователям досягти високих результатів виконання вправи з формування текстового рівня монологічного мовлення.

Наступним етапом створення підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення виступає розробка його структури. Реалізація зазначеного етапу передбачає проектування структури підсистеми та уточнення цієї структури. Групи, типи, а також види вправ, тобто прийоми, утворюють структуру підсистеми. Підпорядкованість груп, типів та прийомів встановлюється на основі класифікації вправ та виявленої відповідності вправ

із застосуванням конкретних прийомів навчання визначеним умінням монологічного мовлення.

Уточнення спроектованої структури підсистеми здійснюється з урахуванням результатів, одержаних під час пробного навчання. Слід зазначити, що з метою отримання даних, для обробки та інтерпретації яких можна застосовувати статистичні методи, під час пробного навчання дітей відбувалося оцінювання їх навчальних досягнень за допомогою системи балів від 1 до 5. Під час навчання дошкільників у природних, не в експериментальних умовах використовується лише вербальне оцінювання.

Пробне навчання проводилося у 2019/2020 навчальному році. У ньому взяли участь 15 дітей старшого дошкільного віку, які відвідують ЗДО №3 смт. Десна Чернігівської області. У ході пробного навчання дітям було запропоновано 3 вправи для формування вмінь монологічного мовлення та 3 тестові завдання для контролю рівня сформованості цих умінь. Вправи для навчання монологічного мовлення та тестові завдання були складені на основі мнемотехніки за темою «Пори року». Для уточнення структури підсистеми вправ результати виконання розроблених вправ та тестових завдань піддавалися обробці, зокрема визначалася конкурентна валідність тестових завдань.

У відповідності до прийнятої в методиці характеристики конкурентної валідності, у даному дослідженні ми розглядаємо цей показник як такий, що демонструє, наскільки добре тестове завдання вимірює саме те вміння монологічного мовлення, яке планувалося у процесі розробки цього завдання, в порівнянні з оцінкою з монологічного мовлення, яка є результатом успішності дошкільника в оволодінні вміннями у цьому виді мовленнєвої діяльності в межах окремої теми. Конкурентна валідність тестового завдання передбачає наявність кореляції між індивідуальним середнім балом виконання тестового завдання і середнім балом успішності дошкільника в оволодінні вміннями монологічного мовлення в межах окремої теми. Кореляція, тобто ступінь

щільності зв'язку між цими показниками виражається коефіцієнтом кореляції. Коефіцієнт кореляції обчислюється за формулою:

$$K_{1(2,3)} = m_{1(2,3)} / m_y,$$

де $K_{1(2,3)}$ – коефіцієнт кореляції,

$m_{x1(2,3)}$ – середнє значення суми балів за виконання тестових завдань, переведене в оцінки за п'ятибальною шкалою;

m_y – середній бал успішності дитини в оволодінні вміннями монологічного мовлення в межах окремої теми.

Коефіцієнт кореляції, оцінюючи щільність зв'язку, вказує також на його напрям: при прямому зв'язку r – величина додатна, при зворотному – від'ємна. Якщо коефіцієнт кореляції нижчий, ніж 0,5 – то вважається, що зв'язок відсутній, при 0,5 – 0,6 – зв'язок слабкий, 0,6 – 0,8 – зв'язок суттєвий, 0,8 – 1,0 – зв'язок щільний, 1,0 – функціональний зв'язок. За наявності суттєвого, щільного та функціонального зв'язку (від 0,6 до 1,0) при зіставленні результатів більшості дітей, які виконують тестові завдання, можна стверджувати про факт вимірювання саме того вміння монологічного мовлення, яке планувалося.

На основі аналізу отриманих коефіцієнтів кореляції нами було визначено, що зв'язок результатів виконання тестових завдань та оцінок успішності з монологічного мовлення для 92,59 % дошкільників є щільним або функціональним, тобто кореляція є високою. Суттєвий зв'язок результатів виконання тестових завдань та оцінок успішності з монологічного мовлення для 7,41 % дітей може пояснюватися недостатнім рівнем сформованості у них навчальних умінь виконувати тестові завдання з монологічного мовлення.

Таким чином, аналіз відповідності тестових завдань із застосуванням прийомів мнемотехніки певним умінням монологічного мовлення уточнює встановлену підпорядкованість груп, типів, видів вправ. Уточнена структура підсистеми вправ може бути представлена у вигляді таблиці.

Таблиця 2.1

Структура підсистеми вправ

Групи вправ	Типи вправ	Об'єкти навчання	Види вправ
I група	Умовно - комунікативні продуктивні	<ul style="list-style-type: none"> - об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність; - оволодівати засобами міжфразового зв'язку; - договорювати або вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь; - відповідати на запитання за змістом запропонованих вихователем картинок; - розповідати за картинкою двома - п'ятьма словами, окремими фразами, кількома реченнями; - описувати картинку, іграшку, предмет тощо. 	<p>«Сюжет»</p> <p>«Склеювання»</p>
II група	Комунікативні продуктивні вправи першого рівня	<ul style="list-style-type: none"> - будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи; - складати короткі описові чи пояснювальні розповіді з опорою на наочний матеріал; - давати розгорнуті відповіді 	<p>«Послідовні асоціації»</p> <p>«Аналогія»</p>

Продовження таблиці 2.1

		<p>на запитання з</p> <p>монологічними вставками;</p> <ul style="list-style-type: none"> - складати розповіді з трьох - чотирьох речень про іграшки, власні життєві враження тощо. 	
III група	<p>Комунікативні</p> <p>продуктивні</p> <p>вправи другого</p> <p>рівня</p>	<ul style="list-style-type: none"> - будувати висловлювання текстового рівня; - виражати своє ставлення до фактів чи подій; - послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів; - виокремлювати в розповіді початок, середину, кінець; - передавати зміст художніх творів, казок; - складати сюжетну або творчу розповідь з опорою на мнемотаблицею; - складати розповіді-міркування, дотримуючись структури та вживаючи причинно-наслідкові сполучники та прислівники, що означають доведення. 	<p>«Опорний</p> <p>план –</p> <p>конспект»</p> <p>«Небилиця»</p>

Можемо зауважити, що процес створення підсистеми вправ за принципом етапізації, сприяє ефективній реалізації освітніх завдань дошкільної освіти, щодо формування правильного монологічного мовлення в дошкільнят. На підставі визначеної нами відповідності прийомів мнемотехніки певним об'єктам навчання, тобто вмінням монологічного мовлення, можуть розроблятися різноманітні вправи для навчання зазначеного виду мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку. У наступному підрозділі висвітлено модель навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки.

2.2. Модель навчання монологічного мовлення дошкільників на основі мнемотехніки

Під моделлю ми розуміємо систему об'єктів, які відтворюють деякі суттєві властивості системи – оригіналу. Для створення моделі навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки розглянемо організацію цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення у ЗДО, оскільки вміння монологічного мовлення дітей формуються з урахуванням специфіки цього процесу.

Розвиток мовлення, навчання дітей рідної мови та мовленнєвого спілкування в ЗДО здійснюється на організованих заняттях, які в усіх вікових групах проводять один раз на тиждень. Організоване заняття з розвитку мовлення - це планомірний, цілеспрямований процес розвитку мовленнєвих здібностей дітей, формування мовленнєвих умінь і навичок [7, с. 192]. У дошкільній лінгводидактиці розвиток мовленнєвих здібностей дітей дошкільного віку відбувається на заняттях, як от:

- *Комплексні заняття.* Враховуючи триєдину мету навчання дітей рідної мови, цей вид заняття охоплює три частини навчання мови дітей дошкільного віку: зв'язне мовлення (діалогічне, монологічне), словник, звукову культуру мовлення. Комплексні заняття проводять один раз на тиждень упродовж перших трьох тижнів кожного місяця [7, с. 193];

- *Тематичні заняття.* На тематичних заняттях проходить робота над одним мовним розділом, яка спрямована на закріплення матеріалу, який діти вивчали впродовж комплексних занять. Проводять тематичні заняття на четвертому тижні кожного місяця [7, с. 195];

- *Інтегровані заняття.* Ці заняття складаються з кількох взаємопов'язаних частин, які підпорядковані певній меті, та доповнюють одна одну. Інтегровані заняття націлені на закріплення дітьми мовленнєвих навичок та вмінь з різних розділів програми, активізацію, уточнення і збагачення словника дітей; розвиток діалогічного та монологічного мовлення, навичок спілкування,

виразності мовлення, загальної культури мовлення. Зазначені заняття проводять один раз на квартал [7, с. 199];

- *Комбіновані заняття.* Комбіновані заняття на відміну від інтегрованих складаються з окремих частин, не пов'язаних між собою. На комбінованих заняттях усі діти беруть участь у різних напрямках діяльності, зміна яких підтримує інтереси до навчального матеріалу, сприяє формуванню вмінь розподіляти й переносити увагу, активізує пізнавальні процеси та мовлення дітей [7, с. 200];

- *Контрольні заняття.* Метою цього виду занять є перевірка мовленнєвих навичок та вмінь дітей. Контрольні заняття проводять по два заняття на кожну перевірку мовленнєвих навичок і вмінь дітей, їх кількість, мету і зміст визначає вихователь [7, с. 200].

Проаналізувавши види занять з розвитку мовлення у ЗДО та їх особливості, коротко схарактеризуємо організацію та проведення занять у старшій групі.

Заняття з розвитку мовлення для дітей старшого дошкільного віку набувають навчального характеру, так як діти цього віку здатні регулювати свою поведінку: вчасно відповідати та обмірковувати відповіді на запитання, слідкувати за відповіддю товариша, планувати свою мовленнєву діяльність тощо. На заняттях дітям цієї вікової категорії пропонують складніші методи розвитку мовлення: різні види розповідей з власного досвіду, за літературними зразками, складання розповідей (опис, повідомлення, міркування), що в свою чергу вимагає від дітей використання складніших за структурою граматичних конструкцій і підрядних речень різних категорій, оволодіння складними реченнями, правильного визначення часу, коли відбуваються події, говорити виразно, користуватись у мовленні різними художніми засобами. Більше уваги приділяється ініціативі та самостійності дітей, розвитку в них уміння аналізувати, порівнювати явища, мотивувати оцінку відповіді товариша, формується потреба вчитися слухати педагога, розуміти завдання, ретельно

працювати, щоб виконати його, дізнаватись про щось нове, тобто крім ігрової домінанти з'являється навчальна [7, с. 203-204].

Враховуючи те, що розроблювана модель навчання охоплює лише процес формування вмінь монологічного мовлення старших дошкільників, вона буде реалізовуватися під час комплексних і тематичних занять. Принцип циклічності, за яким створюється вказана модель, зумовлює, що кожен цикл занять з формування вмінь монологічного мовлення включає 3 комплексних заняття та 1 тематичне заняття. У процесі проведення занять названих видів на кожен етап виділяється по 10-15 хвилин. Всі етапи занять проводяться переважно в ігровій формі.

Перше заняття відповідає першому підготовчому етапу навчання дітей монологічного мовлення. Робота на цьому етапі націлена на: розвиток звукової культури мовлення, словника та граматичної правильності мовлення з певного матеріалу, який пов'язаний з темою, що вивчається, правильну побудову речень та об'єднання речень у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат. На цьому занятті виконуються вправи I групи розробленої нами підсистеми вправ під час яких у дітей формуються вміння:

- оволодівати засобами міжфразового зв'язку;
- договорювати або вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь;
- відповідати на запитання за змістом запропонованих вихователем картинок;
- розповідати за картинкою двома - п'ятьма словами, окремими фразами, кількома реченнями;
- описувати картинку, іграшку, предмет тощо.

Представимо мнемоквадрат за темою "Осінь" із зразком запитань для дітей:

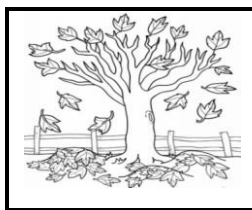

Рис. 2.1. Мнемоквадрат

Завдання до мнемоквадрата:

- Що зображено на малюнку?
- Яке це дерево?
- Якої пори року стосується цей малюнок?
- Чому, на вашу думку, осінь називають - золотою?

Друге заняття співвідноситься з етапом тренування. Мета цього етапу спрямована на активізацію усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологу, і передбачає навчання дітей складати мінімонологи з опорою на мнемодоріжки. На цьому етапі виконуються вправи II групи, які націлені на формування вмінь у дітей:

- складати короткі описові чи пояснювальні розповіді з опорою на наочний матеріал;
- давати розгорнуті відповіді на запитання з монологічними вставками;
- складати розповіді з трьох - чотирьох речень про іграшки, власні життєві враження тощо.

Наведемо приклад мнемодоріжки за темою "Осінь" із зразком запитань для дітей:

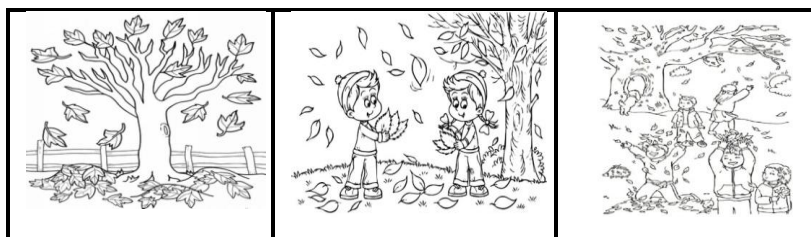

Рис. 2.2. Мнемодоріжка

Завдання до мнемодоріжки:

- Яку пору року зображено на малюнках?
- Про що нам розкаже перший малюнок (другий, третій)?
- Складіть речення до кожного малюнка.
- Складіть коротеньку розповідь поєднуючи малюнки між собою

Третє заняття пов'язується з етапом практики, який передбачає формування та закріплення навичок і вмінь дітей дошкільного віку створювати

монологи різних функціональних типів з опорою на мнемотаблицю. Ефективність використання цього етапу полягає в тому, що діти мають змогу практикуватися у з'єднанні одноструктурних, різноструктурних речень, створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку.

На цьому етапі проходить робота з виконання III групи вправ, метою яких є формування у дітей вміння:

- виражати своє ставлення до фактів чи подій;
- послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів;
- виокремлювати в розповіді початок, середину, кінець;
- передавати зміст художніх творів, казок;
- складати сюжетну або творчу розповідь з опорою на мнемотаблицю;
- складати розповіді-міркування, дотримуючись структури та вживаючи причинно-наслідкові сполучники та прислівники, що означають доведення.

Наведемо приклад мнемотаблиці за темою "Осінь" для складання розповідей: опис, повідомлення, міркування.

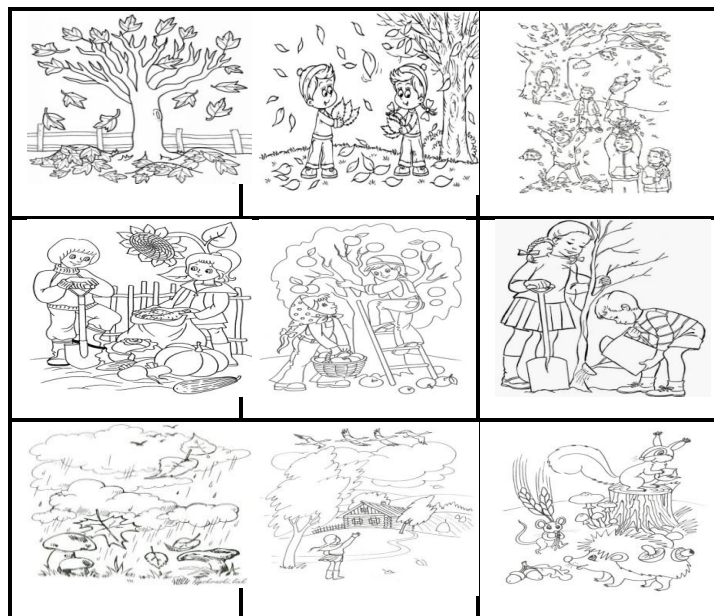

Рис. 2.3. Мнемотаблиця

Завдання до мнемотаблиці:

- Що зображено на кожному малюнку таблиці?
- Що роблять люди коли приходять до них осінь?
- Що роблять звірі коли приходять осінь?
- Розкажіть про осінь опираючись на мнемотаблицю.

Четверте тематичне заняття, відноситься до етапу контролю. Метою контрольного етапу є перевірка рівня сформованості виділених у нашому дослідженні макровмінь і мікрівмінь. Зокрема, під час цього заняття контролюються вміння переказувати готові та створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування). Опорою контрольного етапу є спеціально підготовлені вихователем мнемотаблиці для переказу готових монологів (опис, повідомлення, міркування), для створення власних монологів.

Таким чином, розроблена модель навчання дітей старшого дошкільного віку монологічного мовлення на основі мнемотехніки може бути представлена у вигляді схеми:

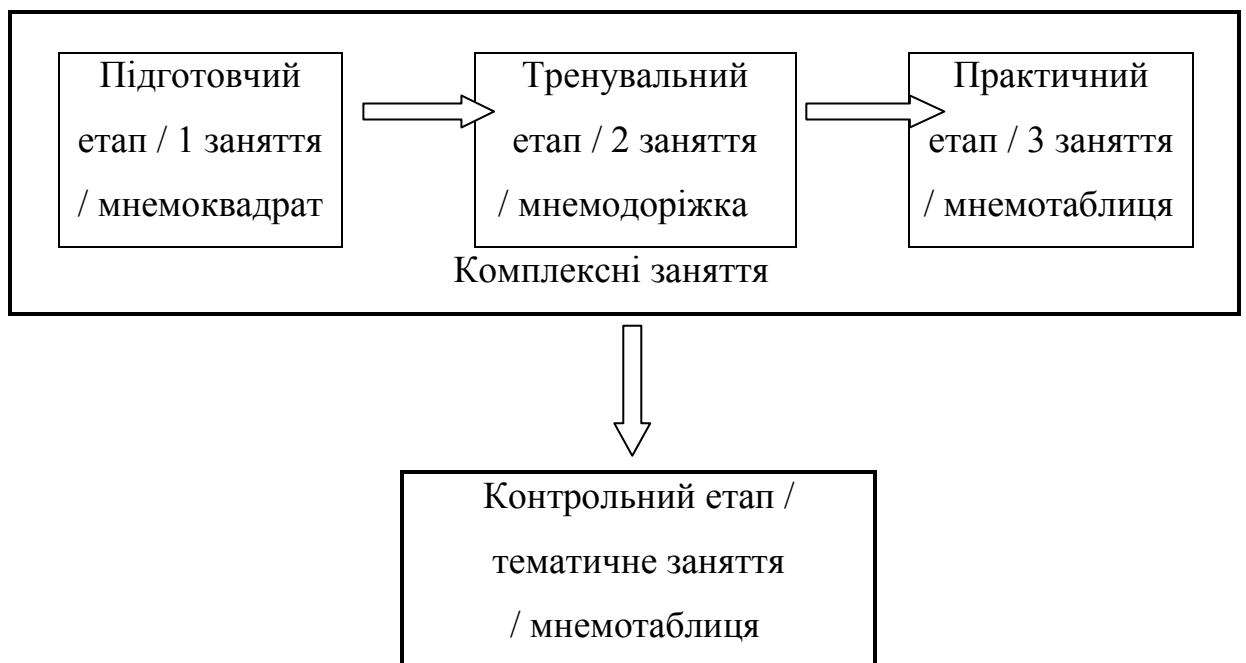

Рис. 2.4. Схема моделі навчання старших дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки.

Таким чином, створена модель (рис. 2.4.) дозволяє реалізувати процес формування вмінь монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. У відповідності до моделі нами було розроблено комплекс вправ на тему "Пори року". Комплекс вправ подано в додатку (Додаток А). У наступному підрозділі ми опише організацію та результати педагогічного експерименту, щодо застосування мнемотехніки під час формування вмінь монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.

2.3. Організація, проведення педагогічного експерименту та інтерпретація його результатів

З метою обґрунтування та експериментальної перевірки розробленої у нашому дослідженні методики було проведено педагогічний експеримент. Термін «педагогічний експеримент» походить від латинського слова «experimentum», що означає «проба, дослід». Педагогічний експеримент – це метод дослідження, який полягає у спеціальній організації педагогічної діяльності викладачів і студентів, учителів і учнів, вихователів і вихованців з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних припущень, або гіпотез. Якщо гіпотеза знаходить своє підтвердження в педагогічній практиці, дослідник робить відповідні теоретичні узагальнення і висновки [].

У цій роботі було проведено паралельний експеримент, оскільки в ньому взяли участь дві групи дітей: контрольна й експериментальна. За підсумками експерименту контрольні характеристики двох груп порівнювалися і було зроблено висновок щодо причин та розмірів змін, що відбулися.

Педагогічний експеримент складався з таких етапів:

1. Підготовчого етапу.
2. Реалізаційного (дослідницького) етапу.
3. Етапу аналізу й узагальнення результатів.

У свою чергу реалізаційний або дослідницький етап включав:

- констатувальний експеримент;
- формувальний експеримент.

Отже розпочнемо опис педагогічного експерименту з підготовчого етапу.

Мета експерименту полягала у перевірці ефективності розробленої методики навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Завдання експерименту були представлені такими положеннями:

1. Перевірити чи забезпечує створена на основі мнемотехніки методика достатній рівень сформованості макровмінь та мікровмінь монологічного мовлення старших дошкільників.

2. Провести апробацію розробленої у цьому дослідженні моделі навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки.
3. Перевірити ефективність створених у даній роботі підсистеми вправ та комплексу вправ за темою «Пори року».

Враховуючи завдання цього дослідження, ми висунули таку гіпотезу експерименту: застосування методики, розробленої на основі мнемотехніки, сприятиме формуванню правильного монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.

Експеримент проводився на базі ЗДО №3 смт. Десна, Чернігівської області у старшій групі "Казкова" у березні 2021 року. В дослідженні взяли участь 20 дітей старшого дошкільного віку. Нами було сформовано дві групи по 10 дітей: одна - експериментальна (ЕГ), друга - контрольна (КГ).

Для проведення експериментального дослідження було розроблено пакет матеріалів.

По-перше, нами було складено тестове завдання для реалізації передекспериментального зрізу у констатувальному експерименті. З цією метою ми провели роботу з вправою "Склади речення" (Додаток Б). Ми обрали 5 малюнків за темою "Весна" та запропонували дітям уважно розглянути кожен малюнок, відзначити, що головне на кожному з них, потім визначити сюжетну лінію малюнків.

Завдання до вправи було сформульовано наступним чином:

- Що зображено на кожному малюнку?
- Про що вони нам повідомляють?
- Назвіть слова - ознаки до заданого малюнка, вкажіть на дію і розкажіть про що вони нам повідомляють;
- Педагог починає речення, а діти його доповнюють, закінчують з опорою на малюнок;
- Спробуйте кожен малюнок описати двома-трьома реченнями;
- Поєднайте складені речення у коротеньку розповідь.

В ході виконання вправи зверталась увага на:

- вміння дітей продукувати правильні висловлювання;
- на основі запропонованих малюнків скласти структурно та логічно завершені, поширені речення;
- вміння з'єднувати декілька зразків мовлення;
- вміння порівнювати, аналізувати, систематизувати.

По-друге, ми розробили критерії та рівні щодо оцінювання сформованості вмінь монологічного мовлення старших дошкільників. Оцінювання результатів відбувалось за такими критеріями:

- мовна правильність;
- відповідність темі;
- логічність;
- розгорнутість;
- завершеність;
- різноманітність зразків мовлення.

Крім того, відповіді дітей аранжувалися за описаними нижче рівнями.

Високий рівень (3 бали). Діти чітко бачать і уявляють сюжетну лінію мнемотаблиці і у висловлюваннях відображають структурну організацію тексту. Створені монологи відповідають темі, є логічними та завершеними. Розповіді побудовані правильно та характеризуються різноманітністю зразків мовлення.

Середній рівень (2 бали). Діти будують монологічні висловлювання логічно та послідовно. Монологи характеризуються завершеністю та відповідністю темі. Однак, дошкільники припускаються лексичних та граматичних помилок, використовують одноструктурні речення, не застосовують засоби міжфразового зв'язку.

Низький рівень (1 бал). В дитячих розповідях присутні порушення в розвитку сюжетної лінії, в логічності та послідовності викладу матеріалу. Висловлювання характеризується простим перерахуванням картинок на поданій мнемотаблиці. Під час розповіді діти припускаються лексичних та

граматичних помилок, використовують одноструктурні речення, не застосовують засоби міжфразового зв'язку.

По-третє, нами було створено комплекс вправ за темою "Пори року", який застосовується під час трьох комплексних занять одного циклу.

Перше заняття проводиться на першому підготовчому етапі навчання дітей монологічного мовлення. Робота на цьому етапі націлена на розвиток звукової культури мовлення, словника та граматичної правильності мовлення, правильну побудову речень та об'єднання речень у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат.

Друге заняття співвідноситься з етапом тренування. Мета цього етапу спрямована на активізацію усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологу, і передбачає навчання дітей складати мінімонологи з опорою на мнемодоріжки.

Третє заняття пов'язується з етапом практики, який передбачає формування вмінь дітей дошкільного віку створювати монологи з опорою на мнемотаблицю. Ефективність використання цього етапу полягає в тому, що діти мають змогу практикуватися у з'єднанні одноструктурних, різноструктурних речень, створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-смыслових типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку.

Четверте тематичне заняття відноситься до етапу контролю. Метою контрольного етапу є перевірка рівня сформованості виділених у нашому дослідженні макровмін і мікровмін. Зокрема, під час цього заняття контролюються вміння переказувати готові та створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування). Опорою контрольного етапу є спеціально підготовлені вихователем мнемотаблиці для переказу та для створення дітьми власних монологів.

Розроблений нами комплекс вправ для формування монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки

складається з трьох вправ які відповідають моделі навчання висвітленого у розділі 2.2. нашої роботи та розрахований на три комплексні заняття по 20-25 хвилин кожне. Підготовча вправа "Пори року" яка спрямована на підготовку до сприймання нового матеріалу, вміння дітей правильно будувати речення та об'єднувати їх у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат, була проведена на першому занятті. На другому занятті для формування вміння в дітей складати мінімонологи з опорою на мнемодоріжки проходила робота з тренувальною вправою "Що спочатку, а що потім?". Для того, щоб діти практикувалися у з'єднанні одноструктурних, різноструктурних речень, створенні в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку, проведено третє заняття з виконанням вправи "Мені подобається". Виконання вправи викликало у дітей позитивне ставлення до освітньої діяльності, спонукало до творчості та сприяло ефективному формуванню вміння оволодівати правильним монологічним мовленням. Розроблений нами комплекс вправ для формування монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку представлено у додатках (Додаток А). На четвертому занятті - контрольному для проведення післяекспериментального зрізу навчання дітей монологічного мовлення, ми працювали з тестовою вправою "Склади розповідь" (Додаток В). Мета вправи спрямована на перевірку вміння дітей складати розповіді різних типів в монологічній формі з використанням мнемотаблиці.

Для об'єктивності оцінювання рівня сформованості в дітей умінь монологічного мовлення, за раніше визначеними критеріями, результати зрізів обчислювалися шляхом визначення коефіцієнту навченості за В.П. Беспалько: $K=a/n$, де a - кількість реально отриманих балів, а n - максимальна кількість балів, яку могли б отримати діти при зразковому виконанні завдання. Виконання завдання вважалось задовільним, якщо K становило не менше 0,6.

Наступний етап педагогічного експерименту передбачав проведення констатувального, формувального експериментів.

Під час констатувального експерименту було здійснено діагностику щодо рівня сформованості вмінь монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. З цією метою ми провели роботу з тестовою вправою "Склади розповідь", описаною вище. Нами було обрано ілюстрацію за певною темою та запропоновано дітям уважно розглянути її, відзначити що на ній зображено, потім описати ілюстрацію двома - трьома реченнями. Після цього, дітям потрібно було поєднати речення у коротеньку розповідь. В ході констатувального експерименту було отримано такі дані: середній коефіцієнт навченості у ЕГ - 0,65, у КГ - 0,67. Результати передекспериментального зрізу показують майже однаковий рівень сформованості вмінь монологічного мовлення в двох групах. Однак, ці показники свідчать про необхідність підвищення цього рівня із задовільного до достатнього. Результати передекспериментальних зрізів наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Середні показники коефіцієнта навченості ЕГ та КГ груп за результатами передекспериментального зрізу

Група	Середній бал	Середній коефіцієнт навченості, К
ЕГ	8,5	0,65
КГ	8,8	0,67
Максимальна кількість балів		
	13	1

В ході дослідження нами проведено анкетування 12 вихователів ЗДО №3 смт. Десна, Чернігівської області щодо ефективності використання мнемотехніки під час навчання дітей монологічного мовлення (Додаток Г). Результати анкетування показали, що: 30% - вихователів, вважають використання мнемотехніки ефективним засобом під час формування компетентності в монологічному мовленні; 30% - вважають, що мнемотехніку

можна використовувати не тільки для навчання складати різні типи розповідей, а й для навчання української мови у ЗДО; 20%- потребували додаткової інформації про застосування мнемотехніки у навчальному процесі ЗДО; 10% - вихователів вже знайомі з мнемотехнікою та використовують її на практиці; і тільки 10% - не вважають мнемотехніку новим методом розвитку зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку.

Аналіз чинних вимог щодо формування компетентності в монологічному мовленні, результати передекспериментального зрізу та анкетування показують, що процес навчання української мови у ЗДО потребує оптимізації. Організація навчання української мови із застосуванням мнемотехніки, на нашу думку, може забезпечити подолання несприятливих тенденцій у мовленнєвому розвитку сучасних дошкільнят, як-от: обмежений словниковий запас, невеликий відсоток у мовленні літературних слів і виразів, труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та мовленнєвого оформлення, порушення зв'язності й послідовності викладу, смислові пропуски, відсутність навичок культури мовлення, погана дикція, відсутність рефлексивного ставлення до свого мовлення та мовлення оточуючих. Це, своєю чергою, доводить необхідність застосування спеціально розробленої методики формування монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки.

Формувальний експеримент передбачав проведення експериментального навчання та післяекспериментального зрізу.

Виходячи з результатів отриманих після проведення передекспериментального зрізу, ми перейшли до перевірки висунутої нами гіпотези про ефективність використання мнемотехніки під час формування монологічного мовлення у старших дошкільників. З цією метою ми проводили експериментальне навчання в ЕГ та КГ.

В КГ складання розповіді відбувалось за допомогою звичайних ілюстрацій, а в ЕГ ми використовували заздалегідь підготовлені мнемотаблиці. В основу експерименту був покладений розроблений комплекс вправ для

формування монологічного мовлення в дітей на основі мнемотехніки. Експериментальне навчання тривало протягом 3 занять.

На першому занятті діти працювали з підготовчою вправою, де вчилися правильно будувати речення та об'єднувати речення у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат. На цьому занятті виконувалась вправа I групи розробленої нами підсистеми вправ.

На другому занятті працювали з тренувальною вправою, яка передбачає навчання дітей складати мінімонологи з опорою на мнемодоріжки. Проходила робота з вправою II групи зазначеної підсистеми. Третє заняття передбачало роботу з мнемотаблицею для формування вміння дітей створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення (опис, повідомлення, міркування) в обсязі 5-7 речень.

Для перевірки результатів експериментального навчання нами було проведено післяекспериментальний зріз. З цією метою діти виконували тестову вправу "Склади розповідь". Оцінювання результатів відбувалось за тими ж рівнями та критеріями, що і під час передекспериментального зрізу.

Таблиця 3.2.

Результати післяекспериментальний зрізів подано у таблиці 3.2.

Група	Середній бал	Середній коефіцієнт навченості, К
ЕГ	10	0,76
КГ	9	0,7
Максимальна кількість балів		
	13	1

Етап аналізу й узагальнення результатів полягав в інтерпретації даних експериментального навчання, післяекспериментального зрізу та формулюванні висновків щодо результатів проведення експерименту.

Узагальнюючи результати експериментального дослідження, можемо зауважити, що в ЕГ порівняно з КГ спостерігається збільшення показників рівня сформованості вмінь монологічного мовлення у дітей. Враховуючи

результати експериментальних зрізів нашого дослідження, можемо стверджувати, що в результаті організованого нами навчання в дітей ЕГ підвищився рівень оволодіння монологічним мовленням. Це стало можливим завдяки тому, що ми під час формування монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку використовували мнемотехніку. Порівняємо результати зрізів для більш конкретного висновку.

Таблиця 3.3.

Середній показник експериментальних зрізів

Група	Коефіцієнт навченості		
	Перед експериментальний зріз	Після експериментальний зріз	Приріст
ЕГ	8,5	10	1,5
КГ	8.8	9	0,2

Результати порівняльного аналізу результатів передекспериментального та післяекспериментального зрізів, що проходили в експериментальній та контрольній групах, дозволили нам зробити висновок, щодо ефективності використання мнемотехніки під час формування монологічного мовлення в дошкільників, нами було виявлено: середній коефіцієнт успішності у контрольній групі склав 0,67% до експерименту та 0,7% після експерименту, у експериментальній групі показники були: 0,65% до експерименту та 0,76% після проведення експерименту. Приріст щодо коефіцієнта успішності в експериментальній групі становить 1,5 %, що засвідчує якісні зміни у навчанні дітей монологічного мовлення з використанням мнемотехніки. У контрольній групі також відбулися позитивні зміни, але менш значні, ніж в експериментальній групі. Приріст щодо коефіцієнта успішності в контрольній групі становить 0,2 %.

Проведена дослідно-експериментальна робота свідчить про те, що заняття з активним використанням мнемотехніки підвищують рівень розвитку зв'язного

монологічного мовлення, вміння вирішувати завдання у нетипових ситуаціях, самостійно отримувати знання і творчо застосовувати їх. Порівнявши середній коефіцієнт навченості ЕГ та КГ груп можемо зробити висновок, що висунута на початку дослідження гіпотеза, щодо застосування методики мнемотехніки під час формування правильного монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку підтвердилась.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Підбиваючи підсумки викладеного у другому розділі нашої роботи, сформулюємо положення методики формування монологічного мовлення в старших дошкільників на основі мнемотехніки та опишемо результати її експериментальної перевірки.

1. Створення підсистеми вправ здійснюються відповідно до таких етапів: класифікація вправ; добір прийомів, на основі яких побудовані вправи; розробка вправ; розробка структури підсистеми вправ. Провідним критерієм для класифікації вправ виступають етапи формування вмінь монологічного мовлення. Відповідно до зазначеного класифікаційного критерію до підсистеми вправ входить три групи вправ: I група вправ – вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність; II група вправ – вправи для оволодіння мінімонологами; III група вправ – вправи для оволодіння різними функціональними типами монологів. Вправи I групи віднесено до умовно-комунікативних продуктивних вправ. За допомогою вказаних вправ формуються вміння дошкільників з'єднувати речення у понадфразову єдність. Для виконання вправ I групи в якості опори використовуються мнемоквадрати. Мета вправ II групи – сформувані вміння дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи. Це комунікативні продуктивні вправи першого рівня, в яких використовуються мнемодоріжки. Мета вправ III групи – сформувані вміння дошкільників створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення. Вправи III групи належать до комунікативних продуктивних вправ другого рівня. Під час виконання вправ III групи застосовуються мнемотаблиці. Для ефективного навчання дітей монологічного мовлення використовуються шість прийомів мнемотехніки: "Сюжет", "Склеювання", "Послідовні асоціації", "Опорний план – конспект", "Небилиця", "Аналогія".

При розгляді особливостей відібраних нами прийомів формування вмінь монологічного мовлення були проаналізовані їх переваги та недоліки, уточнені

рекомендації для складання та застосування вправ. Крім того, на основі логічного аналізу та аналізу спеціальної літератури з проблеми навчання зв'язного мовлення дошкільників була спроектована структура підсистеми вправ. Уточнення зазначеної структури здійснювалося з урахуванням результатів, одержаних під час пробного навчання. Зокрема, проведений статистичний аналіз цих результатів дозволив уточнити встановлену підпорядкованість груп, типів, видів вправ та об'єктів навчання. Наробки дослідження забезпечили створення науково обґрунтованої підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки.

2. Створена модель дозволяє реалізувати процес формування вмінь монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Розроблена модель навчання реалізується під час комплексних і тематичних занять. Принцип циклічності, за яким створена вказана модель, зумовлює, що кожен цикл занять з формування вмінь монологічного мовлення на основі мнемотехніки включає 3 комплексних заняття та 1 тематичне заняття. У процесі проведення занять названих видів на підготовчий, тренувальний, практичний і контрольний етапи виділяється по 10-15 хвилин. Всі етапи занять проводяться переважно в ігровій формі.

Перше заняття відповідає першому підготовчому етапу навчання дітей монологічного мовлення. Робота на цьому етапі націлена на розвиток звукової культури мовлення, словника та граматичної правильності мовлення, правильну побудову речень та об'єднання речень у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат.

Друге заняття співвідноситься з етапом тренування. Мета цього етапу спрямована на активізацію усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологу, і передбачає навчання дітей складати мінімонологи з опорою на мнемодоріжки.

Третє заняття пов'язується з етапом практики, який передбачає формування вмінь дітей дошкільного віку створювати монологи з опорою на

мнемотаблицю. Ефективність використання цього етапу полягає в тому, що діти мають змогу практикуватися у з'єднанні одноструктурних, різноструктурних речень, створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для старшого дошкільного віку.

Четверте тематичне заняття, відноситься до етапу контролю. Метою контрольного етапу є перевірка рівня сформованості виділених у нашому дослідженні макровмінь і мікровмінь. Зокрема, під час цього заняття контролюються вміння переказувати готові та створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування). Опорою контрольного етапу є спеціально підготовлені вихователем мнемотаблиці для переказу та для створення дітьми власних монологів.

3. Проведення педагогічного експерименту передбачає три етапи: підготовчий, дослідницький етапи та етап аналізу й узагальнення результатів. Визначення мети, завдань, гіпотези, місця і часу проведення експерименту, характеристика вибірки та задіяних в експерименті груп, опис використовуваних для експерименту матеріалів забезпечило якісну його підготовку. В результаті констатувального експерименту на основі визначення коефіцієнту навченості старших дошкільників та результатів анкетування вихователів ЗДО ми дійшли висновку, що застосування спеціально розробленої методики формування монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки є необхідним. Обчислення коефіцієнту навченості за результатами формувального експерименту показало його збільшення у ЕГ та КГ після проведення експериментального навчання. Приріст цього показника за результатами передекспериментального і післяекспериментального зрізів у ЕГ склав 1,5, в той час як у КГ цей приріст становив 0,2. Отримані дані підтверджують правильність висунутої на початку дослідження гіпотези щодо ефективності застосування методики мнемотехніки під час навчання монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку. Таким чином,

проведена дослідно-експериментальна робота свідчить про те, що заняття з активним використанням мнемотехніки підвищують рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку, сприяють формуванню вмінь дошкільників вирішувати завдання у нетипових ситуаціях, самостійно отримувати знання і творчо застосовувати їх.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Сучасна дошкільна лінгводидактика особливу увагу приділяє проблемі навчання зв'язного мовлення у дошкільників. Однак аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних учених показав, що проблема навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із застосуванням мнемотехніки потребує теоретичної та практичної розробки. Наше дослідження дало змогу вирішити дану проблему і зробити наступні висновки:

1. Теоретичні передумови формування вмінь монологічного мовлення з використанням мнемотехніки є основою для вирішення проблеми, якій присвячене наше дослідження. Необхідні передумови для ефективного навчання визначаються наведеними нижче положеннями.

1.1. Лінгвістичні передумови формування вмінь монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки представлені такими домінантами :

- поняття зв'язного мовлення розглядається як процес створення зв'язного висловлювання (дискурс) та як продукт мовлення (текст);
- однією із форм зв'язного мовлення є монологічне мовлення;
- лінгвістичними характеристиками монологу є: структурна завершеність речень, наявність мовних засобів міжфразового зв'язку, відносна повнота висловлювання, розгорнутість, ускладнений синтаксис, різноструктурність фраз;
- психологічними характеристиками монологу виступають: однонаправленість, зв'язність, тематичність, контекстуальність, відносно безперервний спосіб мовлення, послідовність і логічність;
- комунікативні характеристики монологічного мовлення дошкільників забезпечуються реалізацією його комунікативних функцій;
- діти старшого дошкільного віку навчаються створювати такі функціональні типи монологів, як: опис, повідомлення, міркування.

1.2. Мнемотехніка, будучи різновидом методу наочного моделювання, виступає перспективним напрямом для підвищення мовленнєвої активності дітей, оскільки вона служить допоміжним інструментом під час оволодіння дітьми діями заміщення і наочного моделювання. Під наочним моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати цей об'єкт у його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. При цьому такі структурні моделі як мнемоквадрат, мнемодоріжка, мнемотаблиця виступають специфічними засобами розвитку мовлення дошкільників, за допомогою яких малюк відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Шість ефективних прийомів таких як-от: "Сюжет", "Послідовні асоціації", "Склеювання", "Аналогія", "Опорний план - конспект", "Небилиця" використовуються у навчанні монологічного мовлення дошкільників. Застосування вказаних прийомів сприяє реалізації формування правильного монологічного мовлення у дітей. Прийоми мнемотехніки допомагають перетворити складну для сприймання інформацію у просту, що в свою чергу дає можливість активізувати мовленнєвий розвиток, процес закріплення у дітей мовленнєвої культури та грамотності.

1.3. Сприятливі методичні передумови навчання дошкільників монологічного мовлення на основі мнемотехніки визначаються такими положеннями:

- формування мовленнєвої компетентності старших дошкільників здійснюється відповідно до триєдиної мети (розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання);
- стрижнем системного підходу є об'єднання трьох генеральних напрямків: структурного, функціонального і когнітивного. Навчання монологічного мовлення дошкільників реалізується у межах функціонального напрямку;
- навчання монологічного мовлення здійснюється за такими принципами: принципом комунікативної спрямованості, принципом забезпечення активної мовленнєвої практики та збагачення мотивації мовленнєвої діяльності дошкільників, принципом організації спостережень над

мовним матеріалом; принципом забезпечення впливу художньої літератури на мовленнєвий розвиток дітей. Зазначені принципи обґрунтовують доцільність використання мнемотехніки під час навчання дошкільників монологічного мовлення;

- номенклатура вмінь монологічного мовлення старших дошкільників складається з макровмінь (загальних умінь) та мікровмінь (спеціальних умінь). Макровміння включають три групи:

I група: макровміння з'єднувати речення у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрат;

II група: макровміння створювати мінімонологи з опорою на мнемодоріжку;

III група: макровміння створювати монологи різних функціональних типів (опис, повідомлення, міркування) з опорою на мнемотаблицю.

Три групи мікровмінь є складовими представлених вище макровмінь:

I група: а) мікровміння вживати речення різної структури; б) мікровміння об'єднувати речення в певній послідовності; в) мікровміння розширювати речення.

II група: а) мікровміння об'єднувати одноструктурні речення;

б) мікровміння об'єднувати різноструктурні речення.

III група: а) мікровміння переказувати готові монологи (опис, повідомлення, міркування); б) мікровміння створювати власні монологи (опис, повідомлення, міркування).

2. Розроблена та експериментально перевірена нами методика дозволяє практично вирішити проблему організації навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки.

2.1. Підсистема вправ є однією з частин запропонованої методики. Вона включає три групи вправ: I група вправ – вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність. Ці вправи віднесено до умовно - комунікативних продуктивних вправ, що передбачають використання прийомів "Сюжет" та "Склеювання"; II група вправ – вправи для оволодіння мінімологами - це

комунікативні продуктивні вправи першого рівня. Для виконання цієї групи вправ використовують прийоми "Послідовні асоціації" та "Аналогія"; III група вправ – вправи для оволодіння різними функціональними типами монологів. Вправи III групи належать до комунікативних продуктивних вправ другого рівня. Під час виконання вправ III групи застосовуються прийоми "Опорний план - конспект" та "Небилиця".

2.2. Модель навчання монологічного мовлення дошкільників створено на основі принципу циклічності. Розроблена модель реалізується під час чотирьох занять, а саме, 3 комплексних та 1 тематичного. Ці заняття співвідносяться з етапами навчання дітей монологічного мовлення таким чином:

1. Комплексне заняття - підготовчий етап - робота з мнемоквадратами;
2. Комплексне заняття - тренувальний етап - робота з мнемодоріжками;
3. Комплексне заняття - практичний етап - робота з мнемотаблицею;
4. Тематичне заняття - контрольний етап - робота з спеціально підготовленими мнемотаблицями.

Комплекс вправ за темою "Пори року" складено для застосування під час навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку та розрахований на три комплексні заняття. Ці вправи спрямовані на формування макровмінь та мікровмінь розробленої номенклатури вмінь. Для проведення четвертого контрольного заняття створено тестову вправу "Склади розповідь" під час якої проходила перевірка вміння дітей складати розповіді різних типів у монологічній формі з використанням спеціально підготовлених мнемотаблиць.

2.3. Встановлення ефективності розробленої нами методики проведено під час педагогічного експерименту. Інтерпретація отриманих результатів експерименту дала можливість визначити, що запропонована методика є ефективною, оскільки приріст показника коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального і післяекспериментального зрізів у ЕГ склав 1,5, в той час як у КГ цей приріст становив 0,2. Одержані дані підтверджують правильність висунутої на початку дослідження гіпотези щодо

ефективності застосування мнемотехніки під час навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Отже наше припущення про те, що правильність монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку значно покращується, якщо у їх навчальну діяльність активно впроваджувати прийоми мнемотехніки, підтвердилось.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А.М.Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук. Київ, 2012. 26 с.
2. Бевзенко С.П. Сучасна українська мова. Синтаксис. Київ, 2005. 270с.
3. Білан О.І. Навчаємо розповідати за ілюстраціями (старший дошкільний вік): [навч.-метод. посіб.] Тернопіль, 2012.160с.
4. Білан О.І., Возна Л.М. "Українське дошкілля" програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль, 2013. 264с.
5. Богущ А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Київ, 2007. 242 с.
7. Богущ А.М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах: [навчальний посібник]. Київ, 1993. 327с.
8. Большева Т.В. Вчимося по казці. Розвиток мислення дошкільників за допомогою мнемотехніки: [навч.-метод. посіб.]2-е вид. испр. Санкт-Петербург: «ДИТИНСТВО-ПРЕС», 2005. 96 с.
9. Бюзен Т. Суперпам'ять . [Електронний ресурс] URL:https://bookap.info/book/byuzen_super_pamyat/
10. Виготський Л.С. Мышление и речь. Воображение и творчество в детском возрасте. Сознание и психика. Москва, 2008. 654с.
11. Гур'єва Н.А. Рік до школи. Розвиваємо пам'ять. Робочий зошит вправ з мнемотехніки. Санкт-Петербург, 2000. 165с.
12. Зданевич Л.В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Запоріжжя, 2009. 120 с.
13. Зиганов М.О. Мнемотехніка. Запам'ятовування на сонові візуального мислення. Київ, 2001. 304с.
14. Зимина Г.Я., Маркелова Л.К. Обучение монологическому высказыванию на старшем этапе средней школы. Москва, 1989. 177с.
15. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності. [навч.-метод. посіб.] Київ, 2016. 384 с.

16. Карасьова К.В., Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника (старший дошкільний вік). Київ, 2014. 96 с.
17. Кикион Е. М. Младший школьник: возможности изучения и развития внимания: методические рекомендации для учителя начальных классов. Москва, 1993. 38с.
18. Козаренко В.А. Учебник мнемотехники. Система запоминания."Джордано" Москва, 2002.
19. Комарницька І. Мнемотехніка: розучуємо скоромовки з радістю. Індивідуальна робота з дітьми на етапі атоматизації та диференціації звуків. Дошкільне виховання, 2006. №11
20. Крутій К.Л. Конспекти занять із художньо - мовленнєвої діяльності дітей старшого віку. Запоріжжя, 2009. 200с.
21. Логинова В.А. Развитие речи детей дошкольного возраста. 3-е изд., испр. и доп. Москва, 1984. 223с.
22. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. 3-е изд. Москва, 2003. 287с.
23. Мещеряков В.Н. Учимся начинать и заканчивать текст. [Учеб. пособ.], 2019
24. Мнемоніка [Електронний ресурс] - Режим доступу: [https://luk.wikipedia/org/wiki/ Мнемоніка](https://luk.wikipedia/org/wiki/Мнемоніка).
25. Мнемотехніка як ефективний засіб мовного розвитку дітей [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://Kr suzirya.edukit.dp.ua/portfolio pedagogiv/volkova_L_L/innovacijni_tehnologii/mnemotehnika](http://kr.suzirya.edukit.dp.ua/portfolio/pedagogiv/volkova_L_L/innovacijni_tehnologii/mnemotehnika).
26. Онищук В.А. Типы, структура и методика урока в школе. Киев, 1976. 184 с.
27. Омельченко Л.В. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення. Київ: Логопед, 2008. №4
28. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості: Автореф. дис....д-ра пед. наук. Київ, 1997. 45 с.
29. Пиаже Ж. Речь и мышление ребёнка. Москва, 2008. 448с.
30. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль, 2010. 152 с.

31. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: [навч.-метод. посіб.] Тернопіль, 2010. 136с.
32. Полянська Т.Б. Використання методу мнемотехніки в навчанні розповідання дітей дошкільного віку. Київ, 2009. 57с.
33. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. Київ, 2006. 456с.
34. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург, 2000. 712с.
35. Скалкин В.Л. Обучение монологическому высказыванию. Киев, 1983. 119с.
36. Сухар В.Л. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Старша група. Харків, 2010. 208с.
37. Ткаченко Т.А. Использование схем в составлении описательных рассказов. Дошкольное воспитание, 1990. -№10
38. Ушинський К.Д. Избранные педагогические сочинения. 2т. Теоретические проблемы педагогики. Москва, 1974. 584с.
39. Харжирарева С.К. Методика формирования культуры речевого общения у детей старшего дошкольного возраста. Дис., к. пед. н. Одесса, 1996. 217с.
40. Чепурний Г.А. Освітня мнемотехніка. [навч. - метод. посіб.] 3-тє вид., Тернопіль, 2020. 152с.
41. Черешнюк О. Робота з літературним твором із використанням прийомів мнемотехніки. Методична скарбничка вихователя, 2014. №2
42. Шикун Т. Використання прийомів мнемотехніки в пізнавально-мовленнєвому розвитку дошкільників. Дошкільне містечко, 2014. №3

Комплекс вправ для формування вмінь монологічного мовлення за темою: "Пори року" на основі мнемотехніки

Враховавши вимоги Базового Компонента дошкільної освіти та проаналізувавши чинні програми, щодо формування у дітей монологічного мовлення, нами було розроблено комплекс вправ спрямованих на оволодіння дітьми вмінням складати різні типи розповідей на основі мнемотехніки, за темою: "Пори року", які полегшують процес формування правильного монологічного мовлення дітей середнього та старшого віку.

Головним критерієм цієї групи вправ є спрямованість на прийом та видачу інформації у монологічній формі на основі мнемотехніки. Вдосконалення розумової діяльності, глибшого усвідомлення знань і формування мовленнєвих умінь дітей під час складання розповідей: опис, повідомлення, міркування.

Розроблений нами комплекс вправ для формування монологічного мовлення дітей старшого віку на основі мнемотехніки складається з трьох вправ та розрахований на три заняття по 20-25 хвилин кожне. Одна підготовча вправа, яка спрямована на пізнавальну підготовку до сприймання нового матеріалу. Три тренувальні вправи, для виконання з не однократним повторенням тих чи інших способів дій над мовним матеріалом, для формування правильного монологічного мовлення в дітей. А для вироблення практичних умінь в дітей оволодіння монологічним мовленням під час складання розповідей, нами розроблено три практичні вправи, які викликають позитивне ставлення до навчальної діяльності, спонукають дітей до творчості та ефективно формують вміння оволодіння правильним монологічним мовленням.

Перед безпосереднім виконанням вправ педагог задає загальну комунікативну ситуацію, тобто проводиться робота з підготовчою тренувальною вправою.

1. Підготовча вправа "Пори року"

Мета вправи: поглибити знання дітей про пори року та їх характерні ознаки, розвивати спостережливість, увагу, мислення та монологічне мовлення дітей, вміння складати коротенькі розповіді використовуючи мнемоквадрати за змістом казки.

Казка про пори року

В одному казковому лісі ріс старий мудрий Дуб. Всі мешканці лісу приходили до Дуба за порадою чи підказкою.

Одного разу до Дуба прилетів горобчик, який жив у місті, та й спитав :

- Дубе, а чому в тебе одяг змінюється? Як ти це робиш?
- Ось у мене пір'ячко завжди однакове.
- Одяг мені дарують феї, - відповів Дуб.
- А що це за феї? - спитав горобчик.
- Це пори року, - відповів Дуб.
- Як вони це роблять? - знову цікавиться горобчик. І Дуб вирішив розповісти горобчику про пор року.

От прийшла в гості до мене Зима. Тупнула ніжною в білому чобітку, махнула білим рукавом - пішов сильний сніг, здійнялася хуртовина. Зима всю землю снігом укриває, ніби ковдрою, а мені дарує білу пухку кофтинку, щоб гілочки мої не змерзли. Зима фея - люта, холодна, морозна, а сніжна біла кофтинка мене зігріває.

Тільки-но Зима зі мною попрощається, як приходить весна. Весна, одягнена в яскраво-зелене вбрання. Коли приходить Весна, тане сніжок, течуть струмки, з'являється зелена запашна травичка, прилітають пташки з теплих країв, бо Весна приносить з собою тепле сонечко, спів пташок, а для мене зелену кофтинку. На моїх гілочках з'являються зелененькі листочки, які заколисує лагідний весняний вітерець.

Після Весни в гості навідується Літо. Вона вдягнена в гарну легку різнокольорову сукню, бо приносить з собою спекотне сонечко на якому люблять грітись метелики, жучки, павучки. А мені принесла прикраси на

кофтинку. Вона на кожен мій листочок прикріпила крапельку ранкової роси, які виблискують на сонечку кольорами райдуги та дарують радість мешканцям нашого лісу.

Прийшла пора з літом прощатись та зустрічати Осінь. Її одяг яскравий: червоний, жовтогарячий, жовтий. Махне Осінь однією рукою - птахи у вирії відлетіли. Підніме другу руку - ліси та луки стають золоті, і мені вдягає багряно-золоту кофтину. Ось так, я змінюю своє вбрання, бо кожна фея - пора року має свій колір: Зима - білий, Весна - зелений, Літо - райдужний, Осінь - золотий.

Завдання:

- Що зображено на малюнку?
- Якої пори року стосується цей малюнок?
- Знайдіть мнемоквадрати, які вказують на задану пору року (зима, весна, літо, осінь) та поясніть свій вибір.

2.Тренувальні вправи для складання розповідей:

опис, повідомлення, міркування

Вправи націлені на повторення та закріплення первинно набутих вмінь та навичок. Робота з практичною вправою спрямована на оволодіння монологічним мовленням за допомогою використання мнемодоріжок та є базою для формування вміння дітей складати розповіді: опис, повідомлення, міркування.

2.1.Вправа "Опиши пору року" (опис)

Мета вправи: вчити дітей описувати характерні ознаки, явища пір року (зима, весна, літо, осінь), з опорою на мнемодоріжку, формувати навички оволодіння монологічним мовленням під час описових розповідей.

Педагог демонструє мнемодоріжку на тему "Осінь". Пропонує дітям розглянути кожен малюнок мнемодоріжки, звертаючи увагу на характерні ознаки осені та скласти речення про кожен малюнок мнемодоріжки. Потім проводиться робота зі складання колективної описової розповіді.

Осінь

Прийшла пора року осінь та принесла з собою свої зміни у природне довкілля.

- небо - Восени небо частіше буває сірого кольору з чорними хмарами, адже осінь дощова пора року, яка поливає все довкола. Осінні дощі холодні, вони йдуть повільно, мрячать.

- сонце - Сонечко восени світить яскраво, але вже на гріє, так як влітку. Тому потрібно вдягати: теплі кофти, штани, куртки, чобітки, шапки, щоб не замерзнути та не захворіти.

- дерева - Дерева змінюють своє вбрання. Осінь фарбує листочки в жовті, червоні, коричневі кольори, а згодом вони попадають.

- птахи - Перелітні птахи почали відлітати до теплих країв, бо вони бояться холоду і можуть загинути як прийде зима. А зимуючі, навпаки летять ближче до людей, бо скоро не буде їм що їсти. Адже всі комашки, жучки, павучки, яких люблять ловити пташки, ховаються, бо готуються до зимового сну.

- тварини - Прийшла осінь, і зайчик змінює свою сіру шубку на білу, бо після осені прийде зима, і його не спіймають хижаки. Ведмідь гарненько вмовстився у своєму барлогу та солодко заснув до весни. Осінь і білочку попередила, що скоро буде зима. Білочка-трудівниця не сидить на місті, а збирає грибочки та горішки, які принесла для неї осінь.

- люди - У людей восени дуже багато роботи. Потрібно зібрати овочі, фрукти, які приготувала осінь для людей, зробити зимові запаси, як білочка. Прибрати опале листя та посадити молоді деревця, щоб наступної осені було багато фруктів, які корисні для нашого здоров'я. Осінь гарна та багата пора року, а ще красуня золота, тому її ще називають - золота осінь.

Завдання:

- відтворення 1-2 дитиною розповіді з опорою на мнемодоріжку.

Аналогічну роботу проводять з мнемодоріжками: "Зима", "Весна", "Літо".

2.2. Вправа "Що спочатку, а що потім?" (повідомлення)

Мета вправи: вчити дітей складати розповідь повідомлення про пори року(осінь, зима, весна, літо) з опорою на мнемодоріжку, розвивати логічне

мислення, уяву, фантазію, формувати навички оволодіння монологічним мовленням.

Весняні клопоти

Педагог демонструє мнемодоріжки "Весняні клопоти" та починає розповідь, а діти доповнюють розповідь відповідаючи на запитання педагога в ході розповіді.

Спочатку була зима. Всі дерева, кущі, земля були вкриті білою сніжною ковдрою. Пригріло сонечко, почав танути сніжок, стало чути спів пташок, природа почала прокидатись від зимового сну.

- Яка пора року прийшла після зими? - Прийшла весна. Принесла з собою тепле сонечко, яке своїм промінням зігрівало все навкруги.

- Як це відбувалось? - Від теплого сонячного проміння розтанув сніжок і відразу почала рости зелена травичка, на деревах з'явилися листочки. Почали розквітати квіти, до яких прилетіли джмелі та метелики, всі раділи весні. І люди раділи весні, адже прийшла пора весняних клопотів.

- Яких клопотів? - Потрібно зорати поле, щоб посіяти зерно з якого роблять муку, а потім печуть смачний хліб, печиво. Посіяти насіння, щоб вирости багато овочів, які ми будемо потім взимку їсти. Настав час їхати до бабусі, щоб допомогти їй на городі. Я люблю допомагати дорослим.

Завдання:

- спочатку зима, а потім.....(весна);
- спочатку тане сніг, а потім.....(з'являється травичка);
- спочатку на деревах розквітають квіти, а потім будуть(фрукти).

2.3. Вправа "Розшифруй" (міркування)

Мета вправи: вчити дітей знаходити причинно-наслідкові зв'язки між малюнками мнемодоріжки (осінь, зима, весна,літо) та робити висновки, складати розповідь міркування, розвивати логічне мислення, уяву, спостережливість, формувати навички монологічного мовлення.

Чому так говорять?

Педагог демонструє мнемодоріжку на якій зашифровано вислів: "Сніг для дерев - це шуба". Проводиться обговорення кожного малюнка мнемодоріжки з одночасним складанням розповіді міркування.

- На що вказує нам перший малюнок? Зараз пора року зима, бо зима дарує нам сніг. Взимку сніг дуже корисний, адже він захищає землю від холоду, він як тепла ковдра все вкриває. А для дітей - це пора гри в сніжки, катання на санчатах, лижах, бо це зимові розваги, які люблять діти.

- Чому дерева зображено без листочків? Перед зимою була пора року осінь, а восени листочки з дерев опадають, дерева готується до зимового сну.

- Чому на цьому малюнку зображено шубу? Взимку дуже холодно, бувають сильні морози. Люди вдягають теплі шубки, рукавички, шапки, щоб не замерзнути та не захворіти. А в дерев такого одягу немає, тому зима одягає дерева в сніжні шубки, щоб їм було тепло і вони не померзли.

Завдання:

- дітям потрібно розшифрувати та пояснити вислів: "Сніг для дерев - це шуба".

3. Практичні вправи для складання розповідей:

опис, повідомлення, міркування

Робота з практичними вправами забезпечує ефективне закріплення умінь оволодіння монологічним мовленням дітей та застосування їх на практиці. Виконання вправ пробуджують у дітей віру у власні сили і творчі можливості.

3.1.Вправа "Літня пора"

Мета вправи: розвивати логічне мислення, фантазію, творчість, вміння знаходити в малюнках асоціативні зв'язки, формувати правильне монологічне мовлення дітей, закріпити вміння складати описові розповіді за допомогою мнемотаблиць.

Педагог демонструє дітям мнемотаблиці, які стосуються пори року літо. Пропонує скласти власну описову розповідь про літо з опорою на мнемотаблицю. Для полегшення виконання завдання педагог пропонує дітям

схему підказку: час дії, місце події, дерева, птахи, комахи, люди, враження від побаченого.

Зразок дитячої описової розповіді "Я люблю літо"

Прийшло літо. Сонечко піднялось вище, повітря стало тепліше, навіть, стало жарко. Діти вирішили піти до річки, щоб покупатись та помилуватись красою літньої природи. Біля річки росло багато дерев, які вбрані в яскраві зелені шати. Кожне дерево співає, бо у їх вітах сховались птахи, які там зробили собі гнізда. Під деревами росте багато різнокольорових квітів над якими порхають метелики та гудуть джмелі. Влітку вода в річці тепла, прозора, що видно як в ній плаває рибка, виблискуючи своїми лусочками на сонечку. Всі діти люблять літо, бо це найтепліша та найзагадковіша пора року.

3.2. Вправа "Зимові розваги"

Мета вправи: формувати монологічне мовлення дітей, розвивати логічно-образне мислення, уяву, спостережливість, словниковий запас, вчити дітей складати розповіді повідомлення з опорою на мнемотаблицю.

Педагог демонструє мнемотаблицю "Хлопчик з санчатами" та пропонує повідомити, коли можна кататись на санчатах.

Зразок дитячої розповіді повідомлення

Закінчилась осінь і прийшла зима. Все навкруги припорошено білим снігом. Хлопчик вирішив піти до гірки кататися на санчатах, де катався минулої зими. Але зима тільки почалася і на гірці було зовсім мало снігу, а мороз вже щипав за щічки. Проте коли йдеш по снігу, на серці стає радісно, бо завтра зима натрусить більше снігу. Хлопчик пішов до дому, щоб зачекати до завтра.

3.3. Вправа "Мені подобається"

Мета вправи: розвивати творчі здібності, логічне мислення, уяву, вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки та аналізувати, доповнювати, формувати вміння висловлювати власні думки, використовуючи монологічне мовлення з опорою на мнемотаблицю.

Педагог демонструє мнемотаблицю "Весна" з пропущеними малюнками. Проводиться робота над доповненням мнемотаблиці з одночасним поясненням своєї думки.

Зразок дитячої розповіді міркування

"Чим мені подобається весна"

Весна - чудова пора року. Хоч на вулиці ще холодно, але вже можна зняти теплі шубки та рукавички. Сонечко стало пригрівати своїми промінчиками і природа поступово почала прокидатись. Поступово тане сніжок і з'являється травичка, а згодом почнуть розквітати перші весняні квіти. Їх можна буде назбирати в букет і подарувати мамі. Прилітають пташки з теплих країв, які дарують нам свої пісні. Я дуже люблю спів пташок, бо вони мені нагадують, що скоро прийде справжнє тепло. А як буде дуже тепло можна гуляти на вулиці без верхнього одягу. Весною дні стають довші і можна більше часу проводити з друзями на вулиці. Мені подобається весна, бо ми можемо влаштовувати пікніки, кататись на велосипеді, самокаті.

Основна мета вище наведених вправ - формування правильного монологічного мовлення під час складання розповідей: опис, повідомлення, міркування на основі мнемотехніки в дітей старшого дошкільного віку. Наведений нами комплекс вправ допоможе дитині збагатити свій словниковий запас, навчить вибудовувати грамотні, логічно завершені речення, сформувати правильне монологічне мовлення та здатність використовувати свої вміння під час самостійного розповідання. Адже грамотна і зрозуміла мова допоможе дитині комфортно почувати себе в будь-якій життєвій ситуації.

Тестова вправа "Склади речення".

Для проведення передекспериментального дослідження

Мета вправи спрямована на визначення рівня оволодіння дітьми знаходження відповідних ознак предмета зображеного на малюнку, вміння описувати окремі малюнки використовуючи фрази з поєднанням іменників з прикметниками, дієсловами, складати речення опираючись на запропоновані малюнки та вміння складати висловлювання понадфразового рівня. Вихователь обирає не більше 5 малюнків за певною темою та пропонує дітям уважно розглянути кожен малюнок, відзначити, що головне на кожному з них, потім визначити сюжетну лінію.

Завдання до вправи може бути сформульовано наступним чином:

- Що зображено на кожному малюнку?
- Про що вони нам повідомляють?
- Назвіть слова - ознаки до заданого малюнка, вкажіть на дію і розкажіть про що вони нам повідомляють;
- Педагог починає речення, а діти його доповнюють, закінчують з опорою на малюнок;
- Спробуйте кожен малюнок описати двома-трьома реченнями;
- Поєднайте складені речення у коротеньку розповідь.

В ході виконання вправи звертається увага на:

- вміння дітей правильно користуються мовою та її граматичною стороною;
- на основі запропонованих малюнків складати структурно та логічно завершені, поширені речення;
- вміння з'єднувати декілька мовних зразків;
- вміння порівнювати, аналізувати, систематизувати.

Тестова вправа " Склади розповідь "

Для перевірки результатів післяекспериментального навчання

Мета вправи спрямована на перевірку вміння дітей складати розповіді різних типів (опис, повідомлення, міркування) в монологічній формі з використанням мнемотаблиці та свідоме виконання завдання до вправи.

Вихователь демонструє мнемотаблицю за темою "Пори року" (осінь, зима, весна, літо), де пропущені декілька картинок. Проводиться робота зі складання розповіді на основі поданої мнемотаблиці з одночасним доповненням пропущених картинок. Для полегшення виконання завдання, можливе використання підказок у вигляді мнемоквадратів, які відповідають сюжету заданої мнемотаблиці. В ході виконання вправи звертається увага на:

- вміння дітей прослідкувати послідовність картинок, тобто бачити сюжетну лінію в мнемотаблиці,
- вміння порівнювати, аналізувати, систематизувати картинки мнемотаблиці;
- на основі поданої мнемотаблиці складати структурно та логічно завершені, поширені речення;
- здатність речення об'єднувати у розповідь;
- декламувати власну розповідь використовуючи немовні засоби (жести, міміку, силу голосу).

Список дітей старшої групи «Казкова»

ЗДО №3 «Сонечко»

1. Бідний Максим.
2. Бондаренко Давид.
3. Гуленок Вероніка.
4. Карпенко Поліна.
5. Костюк Настя.
6. Литвин Богдан.
7. Макієвський Віталій.
8. Медведь Назар.
9. Московченко Єлизавета.
10. Норинчак Михайло.
11. Панченко Микола.
12. Пономаренко Сергій.
13. Прилуцька Дарина.
14. Радченко Олександр.
15. Роговенко Вікторія.
16. Соснюк Максим.
17. Стаднік Микита.
18. Усенко Тетяна.
19. Хоменко Данило.
20. Цибулькін Кирило.

Анкета для вихователів

"Мнемотехніка, як ефективний засіб формування монологічного мовлення в дітей дошкільного віку"

1. На вашу думку, хто повинен займатися розвитком мовлення дитини? (Батьки, вихователі)
2. В яких видах діяльності відбувається формування монологічного мовлення у дітей?
3. Чи знайоме Вам таке поняття, як інноваційний підхід?
4. На вашу думку, чи можна вважати мнемотехніку інноваційним підходом для формування монологічного мовлення в дошкільників?
5. Чи потрібна Вам консультація з питань застосування мнемотехніки на практиці?
6. На вашу думку, чи можливе використання мнемотехніки вдома?
7. Чи використовуєте ви у своїй практиці мнемотехніку, якщо так, під час яких занять найчастіше?
8. На вашу думку, з якого дошкільного віку краще починати працювати з мнемотехнікою?
9. На вашу думку, мнемотехніку використовують тільки для індивідуальної роботи чи для групової?
10. Чи маєте ви власну систему педагогічних підходів формування монологічного мовлення в дітей дошкільного віку?

Результати передекспериментального зрізу для визначення рівня
сформованості вимовних навичок КГ

Прізвище, ім'я дитини	Отримані бали за окремими критеріями							Кількість балів	Середній коефіцієнт навченості, К
	Мовна правильність	Відповідність темі	Логічність	Розгорнутість	Завершеність	Мовленнє	Різноманітність зразків		
1	Бідний Максим	2	2	2	1	3	1	11	0,59
2	Бондаренко Давид	1	2	1	3	1	3	11	0,59
3	Гуленок Вероніка	1	2	1	2	1	2	9	0,53
4	Карпенко Поліна	2	3	1	2	1	1	10	0,59
5	Костюк Настя	2	2	1	1	2	1	9	0,53
6	Литвиненко Богдан	2	1	2	1	2	2	10	0,59
7	Макієвський Віталій	2	2	2	2	2	3	13	0,92
8	Медведь Назар	2	2	3	1	1	1	10	0,59
9	Московченко Єлизавета	1	1	1	2	1	1	7	0,37
10	Норинчак Михайло	2	3	1	1	2	1	10	0,59
Середній показник								8,8	0,67

Результати передекспериментального зрізу для визначення рівня
сформованості вимовних навичок ЕГ

Прізвище, ім'я дитини	Отримані бали за окремими критеріями							Кількість балів	Середній коефіцієнт навченості, К
	Мовна правильність	Відповідність темі	Логічність	Розгорнутість	Завершеність	Мовлення	Різноманітність зразків		
1	Панченко Микола	2	1	2	1	2	1	9	0,53
2	Пономаренко Сергій	1	2	1	2	1	2	9	0,59
3	Прилуцька Дарина	2	1	1	1	1	1	7	0,31
4	Радченко Олександр	2	2	1	2	1	1	9	0,53
5	Роговенко Вікторія	2	1	2	1	1	1	8	0,4
6	Соснюк Максим	2	1	2	1	2	2	10	0,59
7	Стаднік Микита	2	2	2	1	2	2	11	0,59
8	Усенко Тетяна	2	2	1	2	2	2	11	0,59
9	Хоменко Данило	1	2	1	1	2	1	8	0,4
10	Цибулькін Кирило	2	2	2	2	2	2	12	0,63
Середній показник								8,5	0,65

Результати післяекспериментального зрізу для визначення рівня
сформованості вимовних навичок КГ

Прізвище, ім'я дитини	Отримані бали за окремими критеріями							Кількість балів	Середній коефіцієнт навченості, К
	Мовна правильність	Відповідність темі	Логічність	Розгорнутість	Завершеність	Мовлення	Різноманітність зразків		
1	Бідний Максим	3	2	2	2	3	2	14	0,71
2	Бондаренко Давид	2	2	2	3	2	3	14	0,71
3	Гуленок Вероніка	3	2	2	3	2	3	15	0,74
4	Карпенко Поліна	3	2	2	3	2	2	14	0,71
5	Костюк Настя	3	2	3	2	3	3	16	0,79
6	Литвиненко Богдан	3	2	3	2	2	3	15	0,74
7	Макієвський Віталій	3	3	2	2	2	3	15	0,74
8	Медведь Назар	3	3	2	2	2	2	14	0,71
9	Московченко Єлизавета	2	2	2	2	2	2	12	0,63
10	Норинчак Михайло	3	2	3	3	3	3	17	0,77
Середній показник								9	0,7

Результати післяекспериментального зрізу для визначення рівня
сформованості вимовних навичок ЕГ

Прізвище, ім'я дитини	Отримані бали за окремими критеріями							Кількість балів	Середній коефіцієнт навченості, К
	Мовна правильність	Відповідність темі	Логічність	Розгорнутість	Завершеність	Мовлення	Різноманітність зразків		
1	Панченко Микола	3	3	3	2	3	3	17	0,77
2	Пономаренко Сергій	3	3	3	3	3	3	18	0,8
3	Прилуцька Дарина	3	3	3	3	3	3	18	0,8
4	Радченко Олександр	3	3	2	3	3	3	17	0,77
5	Роговенко Вікторія	3	3	3	3	3	3	18	0,8
6	Соснюк Максим	3	2	3	2	2	3	15	0,74
7	Стаднік Микита	3	3	3	3	3	2	17	0,77
8	Усенко Тетяна	3	3	3	3	3	3	18	0,8
9	Хоменко Данило	2	3	3	2	3	2	15	0,74
10	Цибулькін Кирило	3	2	3	2	2	3	15	0,74
Середній показник								9,9	0,76

Методичні рекомендації щодо навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки

Результати дослідження проблеми навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки дозволили сформулювати такі методичні рекомендації щодо його організації та проведення:

1. Навчання монологічного мовлення дітей на основі мнемотехніки рекомендується здійснювати під час трьох комплексних занять та одного тематичного заняття. Ці заняття співвідносяться з етапами навчання дітей монологічного мовлення таким чином:

- Комплексне заняття - підготовчий етап - робота з мнемоквадратами;
- Комплексне заняття - тренувальний етап - робота з мнемодоріжками;
- Комплексне заняття - практичний етап - робота з мнемотаблицею;
- Тематичне заняття - контрольний етап - робота з спеціально підготовленими мнемотаблицями.

2. Перед проведенням навчання дітей, їм слід пояснити як працювати з мнемоквадратом, мнемодоріжкою, мнемотаблицею та прийомами мнемотехніки.

Педагоги повинні бути обізнані з сутністю роботи з розвитку монологічного мовлення дітей на основі вказаних структурних моделей і прийомів. Нижче наводиться їх стислий опис.

Мнемоквадрат - це окремий схематичний малюнок з певною інформацією, який приховує слово або нескладне коротке речення.

Мнемодоріжка - графічна схема в основі якої лежать асоціації, які полегшують засвоєння матеріалу, і з яких можна скласти невелику розповідь (клітинки розташовані лінійно).

Мнемотаблиця - це схема, в якій закладена певна інформація, за якою можна запам'ятати і відтворити вірш, розповідь тощо. Мнемотаблиці поділяються за

складністю для кожного вікового періоду: молодший вік - таблиці на 4 клітинки (2x2), на 8-9 клітинок (3x3); середній вік - таблиці на 9 клітинок (3x3), на 16 клітинок (4x4); старший вік - таблиці на 16 клітинок (4x4), на 25 клітинок (5x5).

Прийом «Сюжет» – це вид вправи на створення асоціативних зв'язків між інформаційними одиницями. Використання прийому сприяє формуванню навичок словотворення, вмінь відповідати на запитання за змістом запропонованих картинок вихователем, розповідати за картиною двома - п'ятьма словами, складати прості речення та поєднувати їх між собою, що є початковим етапом роботи складання розповідей різних типів.

Прийом «Склеювання» - це вид вправи, в якому відбувається об'єднання, поєднання якостей, властивостей або окремих частин різних об'єктів в єдиний цілісний образ. Використання прийому допомагає формувати в дітей уміння оволодівати засобами міжфразового зв'язку, створювати коротку розповідь з 2-4 речень, договорювати, вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь.

Сутність прийому "Послідовні асоціації" полягає в тому, щоб у разі потреби запам'ятати чітку послідовність інформаційних одиниць формується асоціативний зв'язок спочатку між першим і другим інформаційним елементами, потім між другим і третім. У такий спосіб створюється сюжет. Застосування даного прийому полегшує процес навчання дітей складати сюжетні розповіді за картиною, творчі розповіді за поданим початком (закінченням), за змістом пейзажної картини, складати монолог (опис, повідомлення, міркування).

Застосування прийому «Аналогія» передбачає залучення таких типів аналогій: за кольором, за формою, за розміром, за смаком та запахом, за звуком, за римою, за рухом, суміжних, тематичних і тактильних аналогій. Використання прийому є підготовчим етапом навчання дітей складати монологи-описи (предметів, іграшок тощо), монологи-повідомлення та міркування.

Базовий прийом, під час якого текстова інформація зображується групами інформаційних одиниць за змістом навколо одного опорного образу з метою логічно - образного фіксування і відтворення ідей, значень, понять як взаємопов'язаних елементів є «Опорний план – конспект». Прийом забезпечує ефективне формування монологічного мовлення в дошкільному віці при складанні різних типів розповідей та переказі творів.

Створюючи творчі розповіді, діти відчують труднощі в побудові сюжету. Подоланню цих складнощів сприяє прийом «Небилиця». Під час використання на занятті прийому «Небилиця» діти вигадують предмети, образи, події, яких насправді не може бути. Це дозволяє реалізувати навчально-ігрову діяльність спрямовану на креативне мислення, уяву, фантазію та мовлення дітей, що важливо під час складання різних типів творчих розповідей.

3. На підготовчому етапі проводиться перше комплексне заняття. Спочатку слід провести підготовчу роботу з розвитку словника та граматичної правильності мовлення, тобто відбувається робота з формування навичок словотворення, вміння відповідати на запитання за змістом запропонованих мнемоквадратів, вміння будувати прості речення та поєднувати їх у понадфразову єдність з опорою на мнемоквадрати. На цьому занятті виконуються вправи I групи умовно - комунікативні продуктивні з використанням прийомів "Сюжет" та "Склеювання".

4. На другому комплексному занятті рекомендовано проводити роботу щодо тренувального етапу. В ході заняття потрібно активізувати усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологів (опис, повідомлення, міркування) з опорою на мнемодоріжку. На занятті діти тренуються та навчаються давати розгорнуті відповіді на запитання вихователя з монологічними вставками, складати коротенькі розповіді з опорою на наочний матеріал у вигляді мнемодоріжок, висловлюватись використовуючи послідовно завершені речення, тобто створювати мінімонологи. На цьому етапі виконуються вправи II групи комунікативні продуктивні вправи першого рівня з використанням прийомів "Послідовні асоціації" та "Аналогія".

5. На третьому комплексному занятті для формування вмінь дітей старшого дошкільного віку створювати монологи різних функціональних типів (опис, повідомлення, міркування), з'єднувати декілька зразків мовлення доцільно проводити роботу щодо етапу практики. Під час цього етапу діти мають змогу практикуватися у з'єднанні одноструктурних, різноструктурних речень, створювати в опорі на мнемотаблицю монологічні висловлювання текстового рівня, правильно будувати розповідь, виділяючи у розповіді початок, середину, закінчення. На занятті виконуються вправи III групи комунікативні продуктивні вправи другого рівня з використанням прийомів "Опорний план - конспект" та "Небилиця".

6. Четверте тематичне заняття потрібно проводити після трьох комплексних занять, так як на цьому занятті проходить робота з перевірки рівня сформованості макровмінь та мікровмінь монологічного мовлення дошкільників, умінь переказувати готові монологи та створювати власні монологи з опорою на спеціально підготовлені мнемотаблиці.

7. Сформульовані методичні рекомендації щодо навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки відображають організаційні процедури, пов'язані з реалізацією навчального процесу у зазначених умовах. Запропоновані рекомендації дають змогу педагогу забезпечити ефективну організацію та проведення навчання монологічного мовлення на основі мнемотехніки у межах циклу занять з розвитку мовлення у ЗДО.